

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 138 (14).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 3. oktoobril 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, rahaminister **O. Strandman**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, kohtuminister **R. Gabrel**, teedeminister **K. Kark**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöökandeminister **A. Kerem**, sõjaminister **O. Amberg**, riigisekretäär **K. Terras**.

Wälisesitajate looshis: Leedu konsul **J. Puchk**.

P ä e w a k o r d:

1. Maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse likwideerimise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
2. Haiguskinnitusseadus — töökaitse komisjoni ettepanek.
3. Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus — hariduskommissjoni ettepanek.
4. Üüriseaduse muutmise ja kaotamise seadus — I lugemisel.
5. Kaitserõugete panemise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
6. Sisewete uurimise büroo asutamise seadus — II lugemisel.
7. Wähemusrahwuste omawalitsuse korraldamise seadus — II lugemisel.
8. Eesti kultuurkapitaali seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**, pärast abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **L. Raudkepp**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Wastawalt läinud koosoleku otsusele on juhatus esimeseks päewakorra-punktiks wõtnud läbirääkimised rahaministri ettekande puhul riigi majandusliku seisukorra üle. Peale selle on rkl. Bauer'i poolt ettepanek tehtud wõtta päewakorra esimeseks punktiks komisjonide täiendawad walimised.

E. Martinson (wäljasp. rlm.): Panen ette Eesti kultuurkapitaali seaduseelnõu wõtta esimeseks päewakorra-punktiks. Põhjendan oma ettepanekut sellega, et tähendatud seaduseelnõu peaks tulema arutamisele ka hariduskommissjonis. Kuna ta aga tänases päewakorras on kaheksanda punktina, siis wõib waewalt loota, et küsimus weel täna otsustatakse. Kawatsen ettepanekuga esineda seaduseelnõu hariduskommissjoni anda, sellepärast oleks soowitaw teda esimeseks päewakorra-punktiks wõtta.

Ma pean oma ettepanekut parandama: kuna ettepanek on tehtud esimese punktina wõtta päewakorda komisjonide täiendawad walimised, siis teen ettepaneku Eesti kultuurkapitaali seaduseelnõu wõtta päewakorda teise päewakorra-punktina.

Juhataja **L. Raudkepp**: On tehtud kaks ettepanekut päewakorra muutmise kohta. Panen hääletamisele kõigepealt rkl. Bauer'i ettepaneku, wõtta päewakorra esimeseks punktiks komisjonide täiendawad walimised. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on tähendatud ettepanek wastu wõetud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Martinson'i ettepanek, wõtta päewakorra teise punktina Eesti kultuurkapitaali seadus. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Seega on tänane päewakord muudetud kujul wastu wõetud.

Sõna on sekretääril teadaandmiseks.

2. Teadaandmine Sekretäär **J. Wain**: Riigikogule on teatada, et juhatus poolt on komisjonidesse antud järgmised seadused (loeb):

1. Konsulaar-seadustiku muutmise seadus — wäliskomisjoni.
2. Riigi liikwa waranduse müümise korra muutmise seadus — üldkommissjoni.
3. Preemiate ja lisatasude maksmise seadus riigiraudteede teenijatele — rahaasjanduse komisjoni.

4. Esimese rahwuswahelise töökonwentsi poolt Washingtonis wastuwõetud tööstusettewõtetes tööaega kaheksa tunniga päewas ja neljakümne kaheksa tunniga nädalas piirawa konwentsiooni eel nõu kinnitamise seadus — wäliskomisjoni.

5. Weneaegiste pensionääride toetamise seaduse täiendamise seadus — töökaitse komisjoni.

Juhataja **L. Raudkepp**: Enne päewakorra juurde asumist on sõna isiklikus asjas rkl. Martna'l.

M. Martna (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Täna ajalehti lugedes juhtusin ma järgmise awalduse peale, mida ma siin eile olla ette kandnud. Teil on meeles, kui ma kõnelesin kommunistide kinniwõtmisest ja mis muud sellega kõik ühenduses on, nimelt et mingisugune wastolu on tekkinud meie kommunistide agitaatorite wõi juhtide ja Moskwa rahaandjate wahel. Ajalehtedes on selle peale tähelpanu juhtima hakatud, et Moskwas olla arwamisele jõutud, nagu oleks raha siia ilmaaegu saadetud. Ja kui mina oma mõtte siin ette kandsin, siis ütlesin ma sedasama nimelt, kui enne nõnda öelda wõis, siis nüüd, peale selle, kui meie ajalehed mitte „petit“ sellest ei kirjuta, waid „cicero fett“, siis Moskwas öelda wõib: „Waadake, me ei ole seda raha ometi mitte asjata sinna saatnud“! Ma arwan, et teie ometi mäletate, et mina nõnda kõnelesin, aga meie kiirkirjutajate laud, kus sagedasti „ja“ „eiks“ muutub, ja must walgeks, on kirjutanud minu kõnest otse ümberpöördu. Nüüd on Moskwal tõesti õigus öelda, et „see raha, mis meie sinna s. o. Moskwasse oleme saatnud“. Ma arwan, et meie austatud kiirkirjutajad ka ometi meie poliitilist elu jälgiwad ja sellest aru pidid saama, et on räägitud sellest rahast, mis Moskwas siia saadetakse, ja mitte, nagu saadetakse siit raha Moskwasse. Mõned lehed on kiirkirja järel ka nõnda kirjutanud. Nõnda tuleb siis, et meie ajalehtede kirjasaatjad tulewad siia naljasid kirjutama ja ei kuula, mis rahwasaadikud kõnelewad, waid kirjutawad siitsaadud paberilt maha.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu läheb esimese päwakorra-punkti juurde.

3. Komisjonide täiendawad wälised. Rkl. Bauer'ilt on ettepanek walida üldkomisjoni rkl. Luur'i asemel rkl. Kornel, ja

rahaasjanduse komisjoni rkl. K. Kornel'i asemele rkl. A. Luur. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on walitud rkl. Luur rahaasjanduse ja rkl. Kornel üldkomisjoni.

4. Eesti kultuurkapitaali seadus komisjoni aruandja **A. Jürgenstein**: See ümberpaigutamine tuleb mulle ootamata ja on ette wõetud selleks, nagu ettepaneku tegija ise teatas, et seadust hariduskomisjoni anda. Mina kui rahaasjanduse komisjoni aruandja, olen selle poolt, et see seadus rutem ellu wiidaks, aga kui ta hariduskomisjoni antakse, siis jääks ta jällegi kauaks ajaks päewakorrast ära. Kui enamus arwab, et see seadus tuleb hariduskomisjoni anda, siis ei hakka ma teda esimesel lugemisel ette kandma, waid jätan selle küsimuse täiesti Riigikogu otsustada.

E. Martinson (wäljasp. rhm.): Mina pean teatama, et mul isiklikult ei ole teada, kui hästi wõi halvasti see seadus rahaasjanduse komisjonist wälja on tulnud. Ma ei ole teda nii täpselt kaalunud, waid mulle tehti hariduskomisjoni liigete poolt kohuseks sarnase ettepanekuga esineda. Kui seda küsimust põhimõttelikult seisukohast wõtta, siis oli see seadus juba kord hariduskomisjonis arutamisel ning wõeti Wabariigi Walitsuse poolt tagasi. Ja kui ta teist korda Riigikogusse arutamisele tuli, siis ei antud teda mitte haridus-, waid rahaasjanduse komisjoni. Rahaasjanduse komisjon oleks wõinud tarbekorral selle seaduse saata hariduskomisjoni wõi vähemalt hariduskomisjoni arwamist küsida. Seda ei ole aga tehtud. Et see seadus hariduslikka, kui ka kultuurilisi küsimusi käsitab, siis oleks põhimõttelikult seisukohalt soowitaw, et käesolew seadus antaks hariduskomisjoni. Teen ettepaneku seda seadust enne esimesele lugemisele wõtmist anda hariduskomisjoni läbiwaatamiseks.

Juhataja **L. Raudkepp**: Rkl. Martinson'i poolt on tehtud ettepanek, anda Eesti kultuurkapitaali seadus enne esimest lugemist hariduskomisjoni läbiwaatamiseks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastuwõetud.

5. Läbirääkimised K. Kornel (rhw.):
rahaministri ette- Lugupeetud Riigikogu
kande puhul riigi liikmed! Eesti rah-
majandusliku sei- waerakonna nimel
sukorra üle. sõna wõttes, loen tar-
 wilikuks alguses kohe

alla kriipsutada, et rahwaerakond, koos-
 kõlas demokraatliku liiduga, toetab endi-
 selt praegust walitsust ja saab ka edas-
 pidi toetama. Kui siiski erakond omale
 wabaduse on wõtnud siin oma soowidega
 esineda, siis on see tingitud sellest, et
 meil on tegemist esimesejärgu majandus-
 küsimustega, mille käsitamisel arwamised
 wõiwad väga tõsiselt lahku minna. Härra
 rahaminister toonitas oma kõnes, et
 Eesti majanduspoliitika peab olema eest-
 kätt rahanduspoliitika wõi teise sõnaga
 — marga kullakatte poliitika. Meie ar-
 wates on wõimalik seda kullakatet Eesti
 margale ainult siis püsiwamalt luua, kui
 meie majandus hästi wälja arendatakse.
 Kui seda teisel teel teha tahetakse, siis
 nimetaksin seda kunstlikuks teeks, mida
 ajutiselt wõib tarwitada, kuid pikapeale
 libiseb see kullakate, kuigi teda seitsme
 luku taha panna, ometi minema. Kui
 teie rahwamajandust täie hooga wälja ei
 arenda, nii pea kui meie rahwamajandus-
 lik wiljakus langeb, wõib ka meie wälja-
 wedu kahaneda ning ühtlasi sellega sis-
 sewedu suurened. On loomulik, et wa-
 luutatagawara, mida meie marga katteks
 tarwitame, märksa väheneb ühes wälja-
 weo wähenemisega, kuna suurenew sisse-
 wedu omakorda selle waluuatagawara
 kulutamist nõuab, mida meie tahtsime nii
 väga tähtsaks otstarbeks, nagu kulla-
 kate, hoida. Meile toodi eeskujuks We-
 nemaad. Kuid härra Strandman unustas
 ühe väga tähtsa asjaolu ära. Ta tooni-
 tas väga kiites härra Witte rahaasjanduse
 poliitikat Wenemaal, kuid jättis nimeta-
 mata, et härra Witte'l oli väga hea eel-
 käija, rahaminister Bunge, kes mitte ei
 ajanud rublapoliitikat, waid kes arendas
 rahwamajanduse wäljaarendamise poliiti-
 kat. Ainult selle eelkäija wiljaka poliitika
 tagajärjel oli härra Witte rahapoliitika
 wõimalik. Te teate ühtlasi ka, et härra
 Witte'l oli väga raske rublakursi hoida,
 — ta pidi selleks väga suuri summasid ku-
 lutama, et wäljamaa börsedel kulda tu-
 rule lasta sel juhtumisel, kui Wene rubla
 kippus wankuma. Wene rubla wõrdlemisi
 püsiwa seisuga kui ka loodusrikkuste peale
 waatamata oli Wenemaa siiski waene
 riik. Ja Wenemaa kohta oli isegi sel riik-

gil, kes Wenemaaga heas wahekorras
 püüdis olla, nimelt Saksamaal, julgus too-
 nitada oma kooli õpperaamatutes, et We-
 nemaa kohustused on wäljamaa wastu
 sedawõrd suured, et ta ükskord peab
 maksujõuetuks jääma. Mina arwan, et
 see oli ka üks Witte hüilge rublapoliitika
 mittehiilgaw rahwamajanduslik tagajärg.

Kui meie waatleme oma rahwamajanduse
 seisukorda wiimase aasta jooksul,
 siis wõime teda iseloomustada kui raha-
 turu terawa kriisi ajajärku.

Mis olid selle kriisi põhjused?

Tähtsam põhjus oli see, et meie rah-
 wuslikku krediiti tuli üle jõu pingutada.
 Meie pidime oma rahwamajandust algu-
 sest peale üles ehitama, meie ressursid on
 wäikesed, kuna kulud aga wõrdlemisi suu-
 red. Ja kahjuks ei ole meie selle ülesehi-
 tamise juures oma rahwuslikku krediiti
 mitte juhtinud suuremas osas põllumajan-
 dusse, mis meie pea sissetulekuallikas,
 waid tööstusse ja kaubandusse. Ma hin-
 dan väga kõrgelt tähtsust, mis on eriti
 tööstusel meie Eesti rahwamajanduses,
 kuid ei saa salata, et siin soliid' ettewõtete
 kõrwal, — kes juba warem olid tegut-
 senud, ja kes katsusid väga tõsiselt selle
 raske majandusliku seisukorra juures
 kõigi raskuste peale waatamata, seisukorra
 peremeesteks saada, ei puudunud
 ettewõtjaid, kes läksid wesiwõsude kas-
 watamise peale wälja. Ja just nende we-
 siwõsude peale on meie rahwuslikust krei-
 diidist kaunis palju kulutatud, kaugel
 rohkem, kui normaalne protsent tohiks
 olla. Peale selle tuleb väga tõsiselt
 meelde tuletada, seda tõsisemalt, et meie
 väga tõsiselt oleme hakanud majandus-
 likka päewaküsimusi lahendama, et 1920.
 aasta sügisest peale, pärast litsentsidesüs-
 teemi kaotamist, awati wabad üksed kau-
 pade sissewoolule. Litsentsidesüsteem oli
 väga halb, ta üle kaebati väga palju, ja
 olid kõik ühel arwamisel, et tema asemele
 tuleb midagi uut panna. Ka ärimeeste
 ringkondades oldi sellel arwamisel, et uus
 süsteem peab tulema, aga et kohe waba-
 kaubandus täiesti peaks tulema, seda
 isegi sealt poolt ei nõutud, kust poolt oleks
 wõinud oodata kõige kaugemale ulata-
 wamaid ettepanekuid, nimelt, börsering-
 kondade poolt. Ja waadake, see rahwusliku
 krediidi kulutamine üleliia hoogsaks sisse-
 seweo finanseerimiseks on üks kõige ras-
 kematest majanduspoliitika wigadest, mis
 meie oma iseseiswuse lühikese kestwuse

ajal oleme teinud. Nüüd oleme meie tar-gaks saanud, ja püüame sellele kaupade sissewoolule piiri panna, millele ise kahe käega ettewaatomatult wärawad awa-sime, kuid nüüd on seda wäga raske teha. Kriis omandas õige terawa kuju, ja õieti oli terawus seda tuntawam, et kutsuti ellu niinimetatud massipsüholoogilised tegu-rid. Tuletan länud sügist meelde, kui meil hakati hädaldama, et tuleb nälja-aasta; wähe hiljem hakati parlamendis Eesti panga reorganiseerimisest kõnelema. Seltskonnas aga hakati kõnelema kullaraiskamisest. See kõik aitas õhku palawaks kütta, ja on loomulik, kui uus walitsus ametisse astus, et tema pidi kau-nis terawate abinõudega platsi astuma. Ja need terawad abinõud olid: waluuta-müük kinni! Krediidid kinni! Wõib waielda, kas oli põhjusi nii järsult tali-tada; wõib olla, ei olnud seda tarwis. Aga sel järsul talitamisel olid ka kaunis tera-wad tagajärjed. Kui objektiivselt otsustada, siis wõiks öelda, et tõesti, selle määruse maksmapanemiseni oli Eesti mark oma ostujõust siseturul mõned protsendid kao-tanud 5—10%. Kuid pearaskus seisis õieti selles, et suure sisseweo tagajärjel sisseweoäridel wäga teraw tarwidus oli wäliswaluuta järele. Tagawarad olid kokku sulanud, ja waluutaostmise juures wõis tõesti öelda, et Eesti margakurs oli tuntawalt kannatanud. Aga nagu ühelt poolt rõõmustawal wiisil härra rahaminis-ter juba eile tähendas, on selgunud, et meie walutatagawarad nij wäiksed ei olegi; teisest küljest tuleb sel juhtumisel kahetsust awaldada, et selles asjas nii järsult talitati. Selle terawa talituse ta-gajärg oli, et must börse tekkis ellu. Et-tewõtjad, kes tahtsid oma kohustustele korralikult wastu tulla, pidid waluutat saama, maksu mis maksab. Sarnases õhkkonnas oli loomulik, et must börse hakkas tegutsema. Ja teie teate wäga hästi, et selle musta börse likwideerimine nõuab pingutust.

Nüüd edasi. Teine järsk abinõu oli krediitide kinnipanemine. Kahtlemata oli härra rahaministriil teatawat ülewaadet waja krediitide kohta, et selgusele jõuda kogu meie ettewõtete finanseerimise ula-tuse kohta. Kuid selle küsimuse juurde tulen pärastpoole uuesti tagasi.

Kolmas teraw abinõu, mis wäga palju kõneainet on andnud, see on waloriseeri-mine. Kui see seaduseelnõu omal ajal ra-haasjanduse komisjonile esitati, siis olin

mina üks neist kahest isikust, kes seda eelnõu arwustasid. Meie ei eitanud tema tarwidust. Sest ka meil oli selge, et kui meil on walitsemas sarnane spekulatsi-ooni õhkkond, kus sellega rehkendatakse, et, wõib olla, tulewikus Eesti mark tuge-wasti langeb ja siis hea juhus on odawalt oma wõlgasid tasuda, siis pidi siin mi-dagi ette wõetama. Meie kahtlesime, kas teda oli tarwis sarnasel kujul nii lühikese aja jooksul läbi wiia, kui esialgul kawat-seti. Peale selle toonitasime tarwidust, et seaduses eneses tema teostamine lige-malt ära oleks tähendatud. Kuid siin peab ütlemä, et rahaasjanduse komisjon wõttis selle seaduseelnõu waikusega wastu, wõrreldes hariliku koosoleku ela-wusega. Nüüd wõib rõõmustawalt öelda, et seda seadust on palju pehmentatud, ja kuigi selle läbiwiimisel weel konarlused olemas, siis loodame kahtlemata, et prae-guse walitsusel õnnelik käsi on nende ko-narluste kõrwaldamiseks.

Edasi toonitas härra rahaminister deflatsiooni ja tema läbiwiimist. Tema ütles, et sellega on tagajärgi saawutatud, ja et liikuwalolewate rahamärkide arw on wähenenud 400—500 miljoni wõrra. Def-latsiooni küsimust käsitades teeksime meie suure wea, kui meie tahaksime siin wanadest ja suurtest riikidest õppida. Deflatsioon kujuneb minu arwates igal maal tema olude kohaselt. Wõiks ju mõ-juwa näitena tuua Inglismaa. Kui teie tahaksite öelda, et meie Eestis peaksime nii wähesse rahamärkide arwuga läbi saama, kui Inglismaa, siis eksite. Ma wõ-tan andmed ennesõjaaegsed, sest need on usutawamad selles mõttes, et siis oli normaalaeg praeguste oludega wõrreldes. Teie teate, et umbes 1907—1908 a. ainu-üksi Londoni Clearing house'i läbikäik oli kümme korda suurem, kui kogu Inglis-maa rahamärkide arw. Seal on tsheki-süsteem suuresti wälja arenenud, mille tagajärjel tarwidus rahamärkide järele kaugelt wähem on. Ma ei taha kalkulati-siooni juures, kui palju ühe isiku kohta meil rahamärke tuleb, pikemalt peatada sellepärast, et seda omal ajal ligemalt käsitas meie lugupeetud parteijuht härra Tõnisson. Wõiksin lühidalt öelda, iga elaniku peale tuleb umbes 2.700 marka, ümmarguselt wõttes 13 kuldrubla, aga enne sõda oli liikumas iga elaniku kohta umbes 15—20 kuldrubla. Mis aga deflat-siooni küsimuse keeruliseks teeb, on see, et enne sõda oli see raha kõik pankades.

ja oli kord aeg, kus pangad ei tahtnud hoiumsummade protsenti maksta ja ei teatud, kuhu raha mahutada. Nüüd aga see raha ei ole mitte kõik pangas ja seega on tuntaw osa rahamärkidest väljaspool liikumist. Ja see raskendab deflatsiooni läbiwiimist teatud määral. Meie ei wõi wäga kaugele minna, sest selle läbi wõiksime wäga terawa puuduse tekitada rahamärkide järele.

Krediitide piiramise juurde tagasi tulles pooldame täiesti härra rahaministri waadet selles asjas, et elujouetutele ettevõtetele tulewad krediidid sulguda. Siin kahte arwamist ei wõi olla, aga sellejuures wõidakse waielda, ja on ka ennemalt waieldud, kuidas meil ettevõtteid elujõulikkuse suhtes liigitada. Mina arwan, et teatud objektiivse talitamiswiisi juures peaks see wõimalik olema. Huwitaw on ära märkida härra rahaministri seletust, et krediite on kärbitud, aga pärast ütles ta, et krediitide summa on weel palju suurenenud. (Rahaminister O. Strandman: Jah, on suurenenud!) Siin on teatud ümberpaigutamine sündinud; krediiti on wõetud ühedelt ettevõtetelt tagasi ja on antud näiteks põllumajandusele. Praegune walitsus on lühikese aja jooksul mitusada miljonit krediiti andnud põllumajandusele ja seda joont peab terwitama. Peab ütleva, et praegune walitsus siin rohkem ära teinud krediitide määramisega põllumajandusele, kui eelmine walitsus, ja ainult soowida jääb, et praegune walitsus selles sihis edasi töötaks. Mis krediitide kärpimise raskeks teeb, on osalt see asjaolu, et krediitide piiramisega kaasas käib deflatsiooni läbiwiimine. Peale selle ärge unustage ära, et meil mahutatud raha mittelikwiidsetesse ettevõtetesse, kust kapitaali nii kergesti tagasi ei saa. Ja kui sarnases olukorras püütakse krediite tuntawalt kärpida, siis wõib juhtuda, et nii mõnigi elujõuline ettevõtte selle all kannatab. Rahwaerakonnast on waremgi selle peale tähelpanu juhitud, et tuleb nii talitada, et elujõulised ettevõtted krediitide piiramise all ei kannataks.

Edasi peatas härra rahaminister sisse- ja wäljaweo tasakaalu juures toonitades, et kaubabilans aktiivseks on muutumas, sest hiljuti on üks kuu ülejäägi andnud, kus sissewedu on wähem andnud, kui wäljawedu. Kuid seda on wahel waremalt juhtunud. Rahwamajanduse tasakaalu juures peataksin pärastpoole. Kuid ma

tahaksin küsimust käsitada, mis selleks kaasa aitas, et sisse- ja wäljawedu tasakaalu sai; kas see, et importäride krediidid on kärbitud wõi tollidekõrgendus. Esimene abinõu oleks minu arwates kõige kohasem abinõu sisseweole piiri panemiseks. Kuid siin tarwitati ka teist abinõu, nimelt tollide kõrgendamist. Tollid kõrgendati järsku ja wõib olla, isegi kodanikkudele täiesti ootamata. Mina olin sel ajal Pärnus, kui tollid tõsteti. Suhkru ja jahu hinnad tõusid järsku ja siis oli ärewus palgasaajate hulgas suur. Minule isiklikult tuli see täiesti ootamata. Mina kujutasin omale ette, et meie demokraatlikus riigis ministrid informeeriwad ajakirjanduse kaudu kodanikka enne, kui sarnased uuendused tarwitusele wõetakse. Üks halb külg tollide kõrgendamisel oli see, et tollide kõrgendamine just sarnasel ajal tuli, kus meie riigi majandusõhkkond oli palawaks kõetud, kus wäliswaluuta suure nõudmise tagajärjel Eesti mark kõikuma oli löönud. Tollide kõrgendamisega oli tuntaw tõuge antud elukalliduse tõusule. Kuigi tollide kõrgendamine oli tingitud härra rahaministri heast tahtmisest — meie sisse- ja wäljawedu tasakaalu wiia, tuleb kahetseda, et härra rahaminister ei leppinud teise käepärast olewa abinõuga, — nimelt, importäride krediidi piiramisega. Nüüd tahaksin natuke peatada meie rahwamajanduse tasakaalu juures. Minu arwates ei ole seda küsimust weel tõsiselt kaalutud. Muidugi mõista on üksikud kirjeldused selle kohta ilmunud, aga meie parlamentlikkudes ringkondades ei ole selle küsimusega ligemalt tegemist tehtud — ei ole tasakaalu analüüsi tehtud. Ja seda peaksime just tegema. Meie rahwamajanduse seisukorra juures tuleb tõsist rõhku panna sisse- ja wäljaweo tasakaalu peale. Ma saan aru, et kapitaalirikastes riikides see küsimus esimese järgu tähtsusega ei ole. Meie majanduslikus olukorras on ta tingimata esimesejärgu tähtsusega küsimus. Meie peame püüdma oma rahwamajanduse töowiljakust tõsta ja rohkem kaugemaleulatawaid kawatsusi teha. Oma rahwusliku krediidi peame juhtima tulutoowatesse ettevõtetesse. Ja siin tuleb kohe mõttesse põllumajandus. Peab tähendama, et on küll wajalik põllumajandust finanseerida, aga siin on see raske külg, et põllumajandusesse mahutatud kapitaal ennast wahel õige pika aja peal ära tasub ja kõrgeid protsente ei anna.

Sellepärast oli härra rahaministri teatawal määral õigus, kui ütles, et meie oma põllumajanduse kõrgemale järjele tõstmiseks ei saa tarwitada välislaenu, sest et see väga kalliks läheb. Mina aga asun seisukohal, et riiklik laen on ainult siis kallis, kui ta neid protsente ära ei tasu, mis ta eest maksta tuleb. Kui aga see kindlustus on, et ta need protsendid tagasi töotab anda, kui ka mitte igakord esimeste aastate jooksul, siis võime riskeerida väliskapitaali kas või põllumajandusesse mahutada. Siin võiks nüüd etteheiteid teha, et meie ei ole veel jõudnud maapanka käima panna, aga ma saan aru, et siin ei saa seda väga kiiresti teostada, sest et see küsimus seotud on reaalseste ressurside soetamisega. Siiski on sel alal teatawate laenudega meie põllumeestele wastu tulnud meie riigipank. Loomulikult wõiwad need laenud enamwähem lühikeseajalised olla, kuid on osa põllumajanduslikka laenusid, mis lühikese aja jooksul tagajärgi annawad, näiteks wäetislaen.

Kõigetähtsam ala, kuhu meie wõiksime väliskapitaali asetada ja kus ta ennast rutemini ära tasuks, on meie elujõuline tööstus. Ma ei tahaks selle juures pikemalt peatada, aga ma kriipsutaksin alla, et meie peaksime tõsiselt püüdma tööstuse elujõudu tõsta sellega, et meie muretseme talle odawamat tööjõudu. Ma ei mõtle selle odawa tööjõu all mitte elawat tööjõudu, waid seda jõudu, mis masinad käima paneb. See on tõsine küsimus ja meie peaksime ta kallale energilisemalt asuma ja kiiremalt talitama. Kuid energiline ja kiire talitus weel ei tarwitse ülepeakaela talitamine olla. Ma tahan ainult toonitada, et meie peame wõimalikult ruttu püüdma oma rahwamajandust kindlatele jalgadele seada. Ja seda saame kätte, kui meie kiirelt talitame oma tööstuse organiseerimise ja finanseerimise alal.

Siis tahaksin pikemalt peatada nimelt kahe asja juures, mis minu arwamise järel palju hoogsamat lahendamist nõuaksid, kui seda senni on tehtud. Need asjad oleksid, esiteks kalaasjandus, mille toetussummade läbiwiimine osalt härra Webermani teene on, kes minule väga hoolasti püüab wahele hüüda, et aga mina harjunud ei ole wahelhüüetele wastama, siis on ta waew asjata. Teine, ja minu arwates weel tähtsam punkt on laewandus, millele siia-ajani ka mitte küllalda-

set rõhku ei ole pandud. Kui teie kõnelete sellest, et waadake, kuidas wäikene Norra on suutnud seda teha, siis mina küsin, mispärast wäikene Norra seda on suutnud teha, kuidas wäikene Norra on oma raha kindlustanud, oma rahwamajanduse kindlale alusele rajanud? Oma laewastikuga on ta seda teinud? Ja kui meie selle külje peale tähelpanu ei pööra, kui meie oma rannaäärt ära ei kasuta, siis laseme meie enese sadulast wälja lüüa, laseme oma majandusliku iseseiswuse tulewikku kõigutada. Minule on see küsimus selge — laewastik on tähtsal määral meie tulewane walutaallikas, tema abiga suudame meie oma rahwamajandust hoogsamalt üles ehitada. Kahjuks pean aga ütlemä, et ei ole senni ei ühegi walitsuse poolt ega ka parlamendi poolt see küsimus tähelpanu leidnud, olgugi, et ta, ma toonitan seda weel kord, esimesejärgu tähtsusega küsimus on. Teie wõiksite mulle wastu waielda, wõiksite öelda, et laewastiku soetamisel on paljud takistused ees, kuid kõigist neist takistustest on mujal üle saadud. Minu arwates tohiks see küsimus väga selge olla, et kogu oma rahwamajanduse ülesehitamise juures peame meie püüdma wõimalikult suure kaubalaewastiku poole.

Härra rahaminister lubab meile täiesti tasakaalus eelarwe esitada, ja see on kahtlemata üks siht, mille poole meie peame püüdma, olgugi, et selle sihi kättesaamine ei ole mitte kerge, kui meie kõik oma hädalised tarwidused arwesse wõtame. Selle peale vaatamata peame meie püüdma tasakaalu kätte saada, ja see on seda rohkem tarwilik, et meie maksusüsteem praeguse ajani õige puudulik on. Ma ei hakka kõnelema kõigist meie maksuparaadi puudustest, on juba pahemalt poolt nende peale tähelpanu juhitud, ma tahaksin ainult ühe asja ära märkida — meil puudub maksustamises süsteem. Meie kõnelemä kõik aeg elujõulise tööstuse wäljaarendamisest. Ma küsin aga nüüd, kuidas on teil wõimalik elujõulist tööstust wälja arendada, kui teil igasugune wõimalus puudub eelkalkulatsioonide tegemiseks. Kui teie tahaksite ise töösturiks hakata, maha istuda ja kalkulatsiooni teha, siis on kõigeraskem küsimus, mis päewakorraks kerkib, — maksu kalkuleerimine. Praegune maksusüsteem on igitahes niisugune, mis sugugi mitte ei kindlusta, et ühel ilusal päewal teie ettewõte maksukatteks haamri alla ei lähe.

Waadake, sellel alal peaks nüüd küll midagi kahtlemata katsutama ligemal ajal ära teha. Tuleks luua maksustamise alal kindel süsteem, nii et need alalised maksuseaduse lappimised wõiksid ära jääda, millega meie oma parlamendis alati hädas oleme.

Mul on ka au olnud Riigikogu tähelepanu selle peale juhtida meie eelarwe summade waidluste puhul, et meie seisukord sarnane on, et meie väga tõsiselt selle peale peame mõtlema, kuidas saada soodsamatel tingimistel wälislaenu. Meie walitsuse poolt on juba küll ka mõningaid tagasihoidlikka katseid tehtud wälislaenu soetamiseks, aga minu arwates peaks ka siin wähe julgemalt talitatama. Kui juba kord selle küsimuse juures oleme, siis tahaksin tähelepanu juhtida selle peale, et riikliku wälislaenu saamise üheks eeltingimiseks on — laenuandjal peab kindel usk olema, et laenkord ära tasutakse. Praegune ajajärk on sarnane, kus eriti suurt rõhku wälislaenu andmisel pannakse laenu kindlustamise peale, sest Wenemaale mahutatud kapitaali käekäik on laenajad ära heidutanud. Ühenduses sellega tahaksin ilma pikema sissejuhatusega tähelepanu selle peale juhtida, et ka meie oleme oma peale wõtnud teatud moraalsed kohustused wõrandatud maa eest tasu maksta endistele omanikkudele. Rahwaerakond on alati seisukohal asunud, et tasu tuleb maksta.

Teisest küljest tahaksin weel ühe wälislaenu asjaolu peale tähelepanu juhtida. Minu arwates on see väga kurb ja kahetsemiswäärt asjaolu, et wiimasel ajal meie riigipangast väga laialdaselt kõnelema on hakatud. Mina ei tahaks mitte kumbagi asjaosalise üle kohtumõistjaks olla. Näib nii olewat, et Eesti panga juures oli muudatusi tarwis ette wõtta, aga see wiis, kuidas seda tehti ja kuidas seda edasi tehakse, on sarnane, mis minu arusaamisesse ei mahu. Minu arwates ei tohiks sarnast taktikat Eesti panga tegewuse arwustamisel edasi tarwitada, nagu seda senni on tehtud, eriti just seda silmas pidades, et meie tahaksime wäljamaalt suuremat wälislaenu soodsatel tingimistel teha.

Mina omalt poolt awaldaksin soowi, et kõik selle wahekorra asjaosalised katsumaksid kõik teha, mis nende wõimuses, et meil mitte enam põhjust ei oleks Eesti

pangast nii palju kirjutada ajakirjanduses, ega ka sellest nii palju kõneleda parlamendis.

See on lühidalt, mis minul oma erakonna nimel härra rahaministri kõne puhul meie majanduslikust seisukorrast öelda oli. Kahtlemata peame tunnistama, et praegune walitsus meie rahwamajanduse terwendamise alal teatawaid tagajärgi kätte on saanud. Siiski teiselt poolt arwustamine on loomulik, sest nagu härra rahaminister ise toonitas, wõiwad rahwamajanduslikkudes küsimustes arwamised kergesti lahku minna ja igakord ei ole kerge ette näha, mis suguseid tagajärgi mõni uuendus annab.

Sellepärast loodan, et minu arwustus walitsuse poolt mitte pahaks ei wõeta. Meie rühm toetab praegust walitsust niisama edasi, nagu ta seda senni on teinud.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **O. Köster**).

Juhataja L. Raudkepp: Teatan, et wahepeal rkl. Juhkam'i poolt lihtu-
mineku-wormel on esitatud.

J. Luur (krst.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei tulnud siia kõnetooli, et esineda arwustusega wõi majandusliku sisuga kõnega, waid ma tarwitan sõna ainult faktilise märkusena selle pildi kohta, mis maaliti meie tööstusliku seisukorra üle rkl. Johanson'i poolt wiimasel Riigikogu koosolekul. Rkl. Johanson'i poolt maalitud pilt meie tööstusraioonide kohta oli õige kurb. Muuseas rääkis härra Johanson ka Narwa tööstusringkonna kohta, mis meil üks suurematest tööstusringkondadest Eestis, ja leidis, et seisukord seal õige kurb olla. Just täna sain ma wärskeid andmeid selle kohta, kuidas Narwas tööstuse wäljawaated tulewiku kohta on, kuidas seal loodetaw seisukord just talwel saab olema. Narwas, nagu teie teate, töötawad meie suuremad wabrikud, nagu Kreenholm, kalewiwabrik, Sinowjew'i malmitehas ja teised, ja just nende tööstusettewõtete kohta on härra Johanson statistilisi andmeid toonud. Ka mina olen statistilisi andmeid täna Narwast saanud, ja pilt, mida mina kawatsen maalida, ei ole nii lootuseta, nagu see paistis härra Johanson'i kõnest.

Mis puutub Narwa linawabrikusse, siis pean üttelema, et seal töölisi 1. augustil oli 574, 1. septembril 322 ja 1. oktoobril 401.

see tähendab, septembrikuu jooksul on töolistearw 80 inimese võrra kaswanud. Sellest näeme, et linawabrikus tööstuse seisakut ei ole, ja et asi seal tõepoolest nii halb ei olegi. Narwa linawabrik on suwel natukene lonkama jäänud sellepärast, et temal ei olnud tooresmaterjaali. Wõin siinkohal tõendada, et linawabrikul tellimisi oli Rootsist, ta neid aga täita ei suutnud, sest et wabrikul tooresaine — lina — puudus. Nüüd on tooresainet saada ja seda tuleb alatasa juurde ja sellepärast tuleb ka töolistearwu suurendada. Narwast öeldi mulle täna, et kõigelahe- mas tulewikus kawatsetakse töolistearwu tõsta jälle kunni 700 inimeseni, ja, et wabrik täie hooga töötama hakkab. See oleks faktiline märkus Narwa linawabriku kohta. (L. Johanson, sd.: Mis- pooldest ta faktiline on?)

Paremas seisukorras, kui linawabrik, on Narwa kalewiwabrik. Kalewiwabri- kus ei ole ühtki töolist lahti lastud ei suwe jooksul ega ka praegu. Ka ei ka- watseta seal töölisi üldse lahti lasta. Narwa kalewiwabrik on kõigist raskus- test oma kapitaaliga töötades üle saa- nud ja sel juhtumisel, kui mõnes osakon- nas tööd vähem, on töölised teise jaos- konda üle wiidud, sellepärast, et õppinud tööjõudu mitte lahti lasta. Kui wasta- wasse jaoskonda töölisi jälle tarwis peaks olema, tuuakse nad endisesse jaoskonda tagasi.

Mis puutub Sinowjew'i malmiwalamise tehasesse, mis hiljuti töötama hakkas, siis oli seal 1. augustil 112 töolist, 1. septembril — 116 ja 1. oktoobril — 82 töolist, nii, et ka siin töolistearwu ainult 30 inimese võrra on vähendatud. Aga see on ajuti- ne nähtus. Tehasel on praegu käimas läbirääkimised ühe suurema tellimise sa-amiseks Inglismaalt. Kindlasti loodetakse Inglismaalt tellimist saada. Peale selle suudab ülewal pidada seda malmiwala- mise tehast ka Eesti turg, sest wabrik suudab Eesti turu nõudeid täiesti rahul- dada. Tellimisi on saadud ka Soomest, Lätist ja Inglismaalt. Siin suuremat kar- tust olla ei tarwitse. Kui aga tööpuudus siiski tuleb, loodab administratsioon tehaste remonteerimisele asuda, nii et tööliste- arwu vähendamisest sugugi juttu ei saa olla, igatahes lähema talwe jooksul. Kui need kawatsused täide peaksid minema, mis olemas Tallinna linna weewärgi kohta, siis igatahes on loota, et Narwa Sinow- jew'i tehase sellest tööst peaks midagi

saama. Mis puutub Kreenholmi wabri- kusse, siis töötab see wabrik 5—6 päewa nädalas, töölisi seal lahti ei lasta, waid palka on tõstetud koguni 7,5% võrra. Seal on asjad täiesti korras. „Forest'i“ saeweski kohta wõiks niipalju öelda, et seal tehakse tööd kahe wahetusega 20 tundi ja tööpuudusest ei wõiks igatahes mingil tingimisel juttu olla. „Forest“ suu- rendab oma tööstusettevõtteid, suuren- dab ka töolistearwu. See on päris soliid ettevõte, kus ma isegi mitu korda olen käinud, mille tõttu saeweski sisseeadega väga tuttaw olen. Wõin öelda, sel töös- tusettevõttel on tööd 2 aastat, kartust tööpuuduse üle olla ei wõi. Edasi, on Narwas üks uus suur saeweski asutatud, kõik masinad on pandud kohale ja wõib olla, et see saeweski lähemas tulewikus käima hakkab, kui mitte enne, siis igata- hes tulewal kewadel.

Kui kõige sellega arwestada, siis wõib tulla sellele otsusele, et Narwa tööstus- raioon kaugeltki lootuseta seisukorras ei ole, waid koguni päris lootusrikkalt wõib ta tulewikku waadata, kui need kawatsus- sed peaksid täide minema. Narwa kohta on selge, et tema tööstusraioonis tööpuu- dusest juttu ei wõi olla. Ja see tööstus- raioon peaks wälja jääma selles mõttes, et ta tarwitab abi wõi toetust Wabariigi Walitsuselt.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Kui härra Luur siin sõna wõttis, siis tegi ta seda fakti- lise märkusena. Täie õigusega lootsin mina, et tema üht wõi teist minu poolt ettetoodud andmetest wõi numbritest ümber lükkab, härra Luur ei teinud seda aga mitte, waid tema ainult täiendas omalt poolt minu andmeid. Need arwud, mida tema ette tõi, lähewad minu arwu- dega stenogrammides kokku, tähendab, lähewad kokku nende andmetega, mida mina ette kandsin. Tema lisas ainult juurde arwud „Forest'i“ wabriku kohta. Ja „Forest'i“ wabrikust ma üldse ei rää- kinud. Mina ei ole ka öelnud, et Narwa raioonis seisukord täiesti lootuseta on, waid mina ütlesin, et on üks tundemärk, kui juba tööasutustes vähendatakse töö- jõude, et siis meil tööstuselu tagurpidi lä- heb. Nii et faktilise märkuse all oleks pi- danud üht wõi teist arwu ümber lükkama, aga seda tehtud ei ole. (J. Luur, krst.:

Aga ma täiendasin neid andmeid.) Jah, see on väga hea, et Teie neid andmeid täiendasite, aga minu andmed olid täiesti õiged.

J. Piiskar (is.): Wabariigi Walitsuse seletuste puhul peetawatel läbirääkimistel on juba mitmelt poolt rõhutatud, et härra rahaministri seletused esitasid meie majanduspoliitikas ainult üht poolt, see on, rahapoliitikat, aga majanduspoliitika suuremas ulatuses, eriti ligemate väljawaadete ja wõimaluste suhtes, nii mõnegi, meie arwates väga elulise ja kiiret lahendamist nõudwa küsimuse, jättis härra rahaminister hoopis käsitamata. Härra rahaminister oma järgmises sõnawõtmises, puudutas küll küsimust töökawa kohta ja ütles, et töökawa ei olla wõimalik üksikasjaliselt walmistada sellepärast, et ei olla veel teada väljawaateid, sest eelarwe ei olla veel selgitanud wõimalusi. See on õige, aga ainult teatud piirides. Sest kui ühelt poolt eelarwe piirab töökawa, siis teiselt poolt peab eelarwe kujumema töökawale wastawalt. Iga eelarwe eeldab isenesest juba teatava töökawa olemasolemist. Selles mõttes ei saa meie jagađa härra rahaministri seisukohta, et töökawa ainult siis wõib walmistada, kui eelarwe wastu wõetud. Meie arwates peaks enne olema töökawa, millele wastawalt wõidak eelarwe kokku seada. Et seda kawa, eriti mõne küsimuse walgustamise suhtes, senni esitatud ei ole, siis pean tarwilikuks mõne küsimuse juures peatada, ilma et omalt poolt hakkasin arendama üksikasjalist majanduspoliitilist kawa, nagu see meie arwates peaks olema. Tahan rõhutada, et meie arwates peaks Eesti majanduspoliitika lähtekoht ja kaugem eesmärk olema laiadele hulkadele elamiswõimalusi kindlustada. Kuidas seda teha, missuguseid abinõusid tarwitada, seda oleksime heameelega tahtnud kuulda Wabariigi Walitsuse esitajate seletustest, sest sennises uues majanduspoliitikas — meie ei eita mõnda joont, mis meie arwates terwenemist näitawad — on astunud samme, mis meie nähes laiematele hulkadele elamiswõimaluste kindlustamist ei paku, waid otse wastupidi, teatawaid raskusi on sünnitanud ja juurde toonud. Wõtame näiteks kas wõi tollipoliitika. — Ma jätan küsimuse lahtiseks, mil moodsul see marga stabiliseerimiseks kaasa on aidanud, aga niipalju on kindel, et tollipoliitika

on kaasa mõjunud elukalliduse tõusule. Aga elukalliduse tõusmine tähendab marga langemist. Sellega on siis tollipoliitika teatava piirini otse risti wastupidiseid tagajärgi andnud. Marga langemine wõi teise sõnaga elukalliduse tõus, on kehwe ma kihi eluhoiu raskemaks teinud, sellewõrra raskemaks teinud, kui suur see elukalliduse tõus on. Sellepärast arwame meie, et nüüd, kus need tagajärjed juba ilmsiks on hakanud tulema, oleks tarwis, et Wabariigi Walitsus selge sõnaga ütleks, kas tema mõtleb siin wõimaldada ja toetada mingisuguseid korrektiive, see tähendab — tollide alandamist õige pea. Ma mõtlen selle „õige pea“ all — kui mitte ligematel päewadel, siis vähemalt nädala-paari jooksul ja nimelt tollide alandamist esimesejärgu tarbainete pealt, et ära hoida ainete hindade tõuswat tendentsi ja kaasa aidata hindade uuesti mahasurumisele.

Edasi, Krediidide kokkutõmbamise kohta on ka mitmelt poolt rõhutatud, et see samm on kaasa toonud tööpuuduse suurenemise ja aidanud eluhoiu teatawatele hulkadele raskeks teha. Sellest järgneb aga, et kui Wabariigi Walitsus sarnase sammu astumisele asus, siis pidi tema juba ette selgitama, igatahes aga pärast, kui need tagajärjed juba awalduka hakkasid, missuguste abinõudega selle kaasaskäiwa nähtuse wastu wõidelda. Mis ette wõtta tööpuuduse wastu wõitlemise alal? See küsimus on meie arwates seda laiema ulatusega, et meil ei ole tege mist hariliku kapitalistlikus majanduskorras korduwa tööstuskriisiga, nagu oleme neid näinud väljamaal, eriti tööstusmaades, kus kriisid tööstuse organiseerimatu tõttu teatava aja jooksul korduvalt ilmsiks tulewad ja teatawate abinõude käsitamisel mõneks ajaks lahenduwad. Minu arwates ei wõi Eestis praegu sarnasest kriisist juttu olla, sest pole näha, et meie tehased, eriti metalli suurtehased, wõiksid täie hooga tööle asuda ja sellega kriisi lahendamisele kaasa aidata. Meie oleme sattunud paratamatult sarnasesse olukorda, et meil tuleb majanduselu ümber korraldada ja selle korraldamise üheks momentiks peaks olema, et neid inimesi, kes tööstustöölisena ilma leiwata on jäänud, hoopis teistele aladele juhtida. Seda ühelt poolt. Teiselt poolt aga ei ole meil mitte ainult tööstustöölise juures tööpuudus, waid meil on tööpuudus isegi maal, neil, kes põllutööst endid elatawad.

Ka siin ei wõi öelda, et see oleks juhuslik nähtus, juhuslik kriis, mis aasta wõi paari pärast iseenesest laheneks, waid näib, et siin on tegemist sarnase ühiskondliku nähtusega, mis muidu ei lahene, kui suuremaulatuslikumaid abinõusid tarwitu- sele ei wõeta, see on inimesi lihtsalt teiste aladele ei juhita, neile uusi elamiswõimalusi ei muretseta. Näiteks kui meie wõtame endiste talusulaste ja popsnikkude ringkonnad, siis peab ütleva, et meil juba hulga aja kestel, ma wist ei eksi, kui ütlen paarikümne aasta jooksul, on asunud vähendama popse, asunikka jne. See nähtus on järjest terawama kuju omandanud. Neile inimestele tuleb lihtsalt uusi elamiswõimalusi muretseda.

Kui meie praegust tööpuudust waatleme terwes ulatuses, nagu see deflatsiooni- ooniga ühenduses ilmsiks on tulnud, ja kui tahame selle wastu abinõusid tarwitu- sele wõtta, siis ei ole küllalt sellest, kui organiseeritakse ajutisi seltskondlikka töid tööpuuduse wastu wõitlemise tähe all, kui isegi rahalist abi antakse. Muidugi, seda tuleb teha kitsikuse ajal, see on hädatarwilik, aga see ei ole küsimuse lahendamise, sest need nähtused on iseenesest püsiwama iseloomuga ja sellepärast tuleb nende wastu wõidelda mitte ajutiste abinõudega, waid püsiwamate abinõudega. Meie arwates on Eesti põllumajanduslik maa, kus aga maid nii väga vähe ära kasutatakse, kus on suured maalahmakad, mida ei saa kultuurmaadeks lugeda, kuigi neid wõimalik oleks kultuuri alla wõtta, silmas pidades seda, mis teistel maadel on tehtud. Ja siin oleks üks wõimalus, mille peale tuleks erilist tähelepanu pöörata, nimelt inimesi, nii öelda, maa peale asetada, neile maad muretseda ja sellega ühes eluaset, mis aitaks korterikitsikust lahendada ja ühes sellega ka tööd ja leiba muretseda. Oleksime huwitusega kuulnud, mis sellel alal ligemal ajal teha kaawatsetakse, sest see küsimus on puudutamalt Riigikogu koosolekute päewakorras olnud, kas arupärimiste wõi küsimiste näol. Sellepärast oleks tarwilik olnud, et walitsus oleks jutustanud, mis siin teha kaawatsetakse. Et seda aga ei ole tehtud, siis kriipsutame meie seda alla ja seame omalt poolt mõne küsimuse üles. Meie arwates aitab niihästi elukalliduse wastu wõitlemise küsimuses, kui ka tööpuuduse wastu wõitlemisel kaasa, kui energilisemalt ja, kui waja, isegi suurema

ainelise kulutusega asutakse inimestele elamiswõimalusi looma. Meie arwates oleks selleks wõimalusi ja neid asju tuleks lahendada mitte üksikute wäärnähtuste kõrwaldamise abil, waid juba laiemas ulatuses. Terwe popside- ja eluasemeküsimus tuleks kõnealla wõtta, kuid mitte ainult kõnealla, sest mitmes deklaratsioonis on need küsimused üles wõetud, waid kiires korras tuleks nende lubaduste teostamisele ja lahendamisele asuda. Kõigepealt tuleks meie arwates wõimaldada inimestele maad saada, kui mitte põllumajanduseks, siis vähemalt eluülespidamiseks. Wõõrandatud maad, kus need weel wälja antud ei ole, tuleksid rewideerimisele wõtta. Erilist rõhku tuleks aga panna kasutamata maade peale. Mulle on weel tänawu suwel mööda kodumaad ringi rännates siin ja seal näidatud suuri maalahmakaid, mis ei ole mets, ei heinamaa, waid wõsastik. Mõnes kohas on need talumaad, teises kohas aga riigimaad, mis kuuluwad metsa alla, kus tegelikult aga metsa ei ole. Igatahes näib olewat sarnaseid maalahmakaid, mida kasutada wõidakse, eriti maaparanduse teel. Tuleks ka rewideerida eriotstarbega eesõigustatud korras wäljaantud maatükid.

Samuti on äärmine põlew küsimus, mis on ühenduses eluasemeküsimusega, nimelt mõne alewi maaga warustamise küsimus. Ma wõiksin näite tuua, kus wäikese maatükikese pärast on ametasutustes käidud, kirjawahetust peetud, saatkondi saadetud jne., aga mis saamata on jäänud, see on ehituskrunt. Hiljuti näidati mulle üht kohta, nimelt Walga maakonnas Sangaste jaama läheduses. (Põllutöominister A. Kerem: Seal on nelikümme ehituskrunti wälja anda, aga keegi ei wõtnud.) Jah, härra Kerem, ma arwan, et meie warsti wõtame selle küsimuse arutamisele. Minul on ka see teada, miks ei wõetud, esiteks sellepärast, et osa krunte ulatawad kaugele sohu, mida väga raske on kasutada. Pealegi antakse ehituskrundid 6 aasta peale ja kui küsitakse, kas neid pikendada saab, siis öeldakse, et 6 aasta pärast tulewad uued tingimused. Siis nõutakse weel, et enne, kui hoonet ehitama hakatakse, peab platsile laudaed ümber ehitama ja isegi kõnnitee tänawa ärde tehtama. Kui sarnased nõudmised üles seatakse, siis peab tõepoolest pead raputama ja ei ole midagi imestada, et

krunte pole wõetud. Waadake, nii on lugu. Ma ei tea, kellest see oleneb ja ma ei taha ka selle juures pikemalt peatada, aga mulle paistab, et põllutöoministeeriumi teenistuses on inimesi, kes, et mitte rohkem öelda, lihtsalt ignoreerivad seda, mis Riigikogu tarwilikuks on pidanud ja wilstawad ministeeriumi korralduste peale — seda teate Teie, härra minister, paremini — samuti ka majanduspoliitiliste õiglaste nõudmiste peale ja selle peale, et inimesi aidata teatud kohtadele elama asuda. Neil näib olewat nagu mingisugune wajadus lihtsaid küsimusi väga keeruliseks ja raskeks teha. Kuid mitte ainult Sangastest, waid ka mitmelt poolt mujalt on kuulda nurinat, et kohtadel küllalt hoolikalt ei töötata. Meie arwame, et peaks leidma enam tähelpanu just põllumajanduslikud küsimused, mille lahendamise aitab inimesi maa peale asuda, aitab uusi elamistingimusi luua, et inimesed ei tarwitseks olla kui linnuke oksal, kes ei tea, kus ta ulualust leiab, waid et neile aidatakse luua eluasemeid, see tähendab äraelamise wõimalusi ja tööd muretseda. Kunni seda aga ei ole tehtud tarwilikul määral, ei saa ka meie tööpuudus ja majanduslik kitsikus laheneda.

Edasi! Kui meil elukallidus wiimasel ajal tuntawalt on tõusnud, siis on see kõigerohkem mõju awaldanud nende kihtide peale, kes elawad palgatööst. Ka riigiametnikud, teenijad ja töölised kannatawad selle all. Meie arwame, et sellest ei ole küllalt, kui aastast aastasse igal juhtumisel, kui see küsimus päwakorral, rõhutatakse, et palgad on madalad ja kõrgendust waja, kuna selleks aga tegelikult mingisuguseid samme ei astuta. Praegu on wiimase elukalliduse tõttu palgad jälle langenud, eluhoid on märksa wiletsamaks muutunud, kuigi kunagi pole meil palgaolud korralikud olnud, sellepärast tuleks asuda ükskord teostama seda lubatud ja mitmekordselt toonitatud palgakõrgendust.

Aga, nagu ma juba tähendasin, sarnane ei ole lugu mitte üksi riigiametnikude ja riigiteenijate ning töolistega, waid samasugune on lugu ka eritööstusteenijatega. Siin muidugi wõib walitsus öelda, et ega meie ei saa kellegile ette kirjutada, kui palju ta peab palka maksma. Meie arwame aga, et walitsus kõigepealt peab hoolitsema oma teenistuses olewate isikute eest, mis iseenesest on juba kaudne abinõu, et eraettewõtet sundida kaasa

tulema. Wõtke kas wõi praeguse Inglise walitsuse tegewus, kelle ajal ometi tööliste palkasid on kõrgendatud. Meie ei näe, et walitsus seal oleks sundinud palkasid kõrgendama otsekohe määrustega, aga meie näeme, et ses õhkkonnas on see palju paremini läbiwiidaw olnud. Sellepärast arwame meie, et igal walitsusel, kui ta selle küsimuse tõsiselt wõtub, leidub tarwilikka abinõusid, kuidas ka eratööstuse ja eraettewõtete peale kaudselt surwet awaldada, ja kui mitte teisel teel, siis kas wõi palga-alamäärade, see tähendab palgaminimumi kindlaksmääramisega, mis ka ju wõimatu ei ole.

Ühenduses eluhoiu järjest raskemaks minemisega muutub loomulikult järjest raskemaks ka nende seisukord, kes wajawad hoolekannet. Meie ei tarwitse rõhutada hakata, et hoolekande-asi on üks nendest aladest, kus kõigewähem ära on tehtud. Hoolekande-küsimuse lahendamine on iseenesest väga suure ulatusega ja tähtsusega, sest see aitab kindlustada ja vähemalt äraelamist muretseda just nendele kihtidele, kellel ilma selleta mingisugust äraelamise wõimalust ei ole. Mida raskemaks meie majanduslik elu muutub, seda rohkem rõhku tuleb panna hoolekande peale. Et meie majanduslik elu kergeneks, selleks ei ole mingisuguseid kindlustusi, mis seda eeldada ja rõhutada lubaksid. Majanduselu raskenemisega satuwad aga weel wiletsamasse seisukorda need, kes hoolekannet wajawad. Nii wajakas ka hoolekande-küsimus hädapärast käsitamist ja lahendamist.

Ma olen riiwanud ainult neid küsimusi, mis meie arwates väga elulise ja väga kiire iseloomuga on. Ma ei taha praegu ka enam teiste juures peatada, sest teised kõnelejad on sellest juba pikemalt rääkinud. Tahaksin lõpetades rõhutada, et sotsialistlikud rühmad — ma pean tähendama, et see on mõlemate sotsialistlikkude rühmade seisukoht — tahaksid kuulda walitsuse esitajatelt kindlat wastust mõne küsimuse peale enne, kui meil wõimalus awaneb Wabariigi Walitsuse seletuste puhul oma seisukohta wõtta. Need küsimused oleme ära märkinud just nende küsimuste ringkonnast, mille juures ma siin peatasin. Kõigepealt soowiksime, et walitsus meile selge wastuse annaks selle peale, kas ja millal mõtleb tema täita siit kõnetoolilt antud lubadust nende kihtide kohta, kes pensioni-

seaduse alt välja jäid. Ma mõtlen siin just riigitöölisi. Millal esitatakse nende pensioniseadus, sest meie arust vajavad töölised pensioni samuti kui riigiametnikud, nad vajavad seda veel rohkemgi, sest nende palgaolud on veel halvemad. Sellepärast seame meie omalt poolt nõudmise üles, et pensioniseaduse laiendamine riigiasutuste töölise ja teenijate peale viidaks läbi sarnase kiirusega, et võiks alustada neile pensionimaksmist samal ajal, kui wastuwõetud riigiametnikkude pensioniseaduse järele, see on 1. jaanuarist 1925 a.

Teine küsimus, mis meid huwitab ja mille kohta meie selgusele tahaksime jõuda, on see, et missuguste abinõudega walitsus mõtleb wõidelda tööpuuduse vastu ja missugust summat mõtleb kasutada tööpuuduse vastu wõitlemiseks, kui ei lähe korda tööd muretseda, waid tuleb rahalist toetust anda.

Edasi peame meie väga tähtsaks elu-ase- ja popsideküsimuse lahendamist seadusandlikul teel. Peame seda tähtsaks wõrdlemisi laias ulatuses, mitte ainult wäikse ringkonna jaoks, peame tähtsaks ja kiireks ka selles mõttes, et selle lahendamisega küllalt on wiiwitatud. Meie arwates oleks wiimane aeg see seadus tänawuse talwe jooksul sarnase kiirusega läbi wiia, et seda juba tulewase majandusaastal wõidaks ellu wiima ja teostama hakata.

Samuti nõuame meie, et ükskord ometi liikuma hakkaks palkadeküsimus, kuna niihästi walitsuse kui ka walitsusrühmade poolt on seda küsimust jaatatud. Riigikogu wõttis eelarwe arutamise puhul vastu isegi sellekohase soowiawalduse. Niisama huwitab meid küsimus, kas walitsus peab tarwilikuks ka eratööstusastutes palgaolusid parandada ja sellega nende asutuste töölisele äraelamist kergemaks teha.

Edasi ei pea meie otstarbekohaseks wiimaseid tollide kõrgendamisi esimese järgu tähtsusega tarbeainete pealt, ja arwame, et siin tuleb teatawaid alandusi teha. See küsimus on küll rahaasjanduse komisjoni alamkomisjonis osalt juba lahendatud, meil ei ole aga teada, kuidas walitsus tollide alandamise peale waatab ja kas tema arwab, et wõidakse suuremas ulatuses sellele vastu tulla. Igatahes wajab seegi küsimus selgitamist. Meie arwates on tollide alandamise küsi-

mus sarnane, millele peaks vastu tudama ja mis peaks kiires korras läbi wiidama. Praegu on aga sarnane mulje, et komisjonis see küsimus wenima kipub.

Üheks suureks ja tähtsaks küsimuseks peame meie hoolekande-seaduse maksmapanemist õige pea, sest just elukalliduse ajajärkudel tundub hoolekande puudus terawalt. Selle nõudmise teostamine ei tekita meie arwates erilisi raskusi, sest wastaw seaduseelnõu on komisjonis kolmel lugemisel vastu wõetud ja jõuab, wõib olla, juba tulewal nädalal Riigikogusse. Kui ei hakata seda eelnõu ühest komisjonist teise saatma, nii kui seda pensioni ja mõne muu seadusega on tehtud, siis ei tohiks mingisuguseid takistusi olla selleks, et nimetatud seadus juba lähemate nädalate jooksul vastu wõetaks ja maksma pandaks.

Neid konkreetseid küsimusi peame meie sedawõrd tähtsateks, et ma sotsialistlikkude rühmade nimel veel kord rõhutama pean: meie ootame walitsuselt selget ja kindlat wastust nende küsimuste peale veel enne, kui meie walitsuse poliitika kohta Riigikogu koosolekul seisukohta wõtta saame. Walitsus wõib ka mitte wastata, kuid mittewastaminegi on wastus, millest on wõimalik teha tarwilikka järeldusi.

Töö - hoolekandeminister
Chr. Kaarna: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie juures, wõib olla ka mujal, on wiisiks, et mõnigi mõte, kui ta liikuma pannakse, leiab suurt poolehoidu ja heakskiitmist, kuid seda ainult niikaua, kunni selle mõtte teostamisele pole asutud. Waewalt suudetakse mõttele elu sisse ajama hakata, kui juba tulewad wastased ka sealtpoolt, kust mõte esialgu kõigesuuremat poolehoidu leidis. (J. Piiskar, is.: Kui elu teisest otsast hakata sisse ajama, siis muidugi.) Kui tuletada möödunud aegu meelde, siis mäletame väga hästi, et aasta wõi paar tagasi Riigikogus ja walitsuses õieti mingisuguseid lahkumine- kuid ei olnud selles küsimuses, mis saab meie suurtööstusest, missugused ettewõtted elujõulised on ja kuidas tuleb neile kaasa aidata. Endine rahaminister härra Westel pidi Wabariigi Walitsuse koosolekutel kui ka Riigikogus nii mitmel puhul tõendama, et meie metalli suurtööstusele tuleb kriips peale tõmmata. (L. Johanson, sd.: Aga missugune kriips?

Üks kriips on lühem, teine pikem!) Samasugust arwamist awaldati ka mõne teise tööstusala kohta ja sealjuures ei olnud, minu mäletamise järele, selles küsimuses, kas neile asutustele riigipanga poolt krediiti anda ja kuidas nende suhtes krediidiküsimust lahendada, mingisuguseid lahkuminekuid. Nähes, et meie üle jõu elama olemehakanud, tunnistati tarwilikuks ülejõu elamisele piir panna. Ja möödunud aasta lõpupoole, kui seisukord tuntawalt raskemaks hakkas minema, pidi endine walitsus juba tõsiselt kaalumisele wõtma küsimuse — mis teha. Sel puhul näeme, et tee valmistamine algab. Algab rewideerimine, tähiste ümberseadmine ja informatsiooni andmine siit ja sealt. Muuseum on huwitaw informatsioon ühes Tallinna ajalehes 1. detsembrist, milles Eesti panga direktor härra L. Sepp seletab: „Käesolewal aastal, waadeldes meie kaubabilansi, on esimese 7—8 kuu jooksul meie kaupade sissewedu wäljawaest 2½ miljardi marga wõrra suurem olnud. See sisseweo ülekaal, mis peaaegu kuni 3 miljardini ulatab, on peaaesjalikult tingitud sellest, et krediitide nõutamine ja krediidisaaamise palwete täitmine wõrdlemisi rohke on olnud, krediidisaaajatel wõimalus on olnud wäljamaalt sisseostusid teha, kuna meie seltskond ja awalik arwamine, samuti ka meie mõjuwad ringkonnad asja peale ükskõiksel on waadanud ja sisseweo ülekaalu ärahoidmiseks tarwilikka abinõusid pole kasutanud. Selle asemel, et liig suure sisseweo, kui majanduslikult soowimata nähtuse peale tarwilikku tähelpanu pöörda ja temast asjakohaseid järeldusi teha, talitati meie juures teisiti: kaupmeeskond nõudis importööridele krediiti ja walutat. Krediit, mida soowijatele antakse, ongi see majanduslik põhjus, mis sisseweo ülekaalu wõimaldab. Tööstuslikud asutused ja tehased weawad krediidisummade arwel tooresaineid ja tööriistu sisse, põllupidajatele wõimaldab krediit põllutöömashinate sisseostu. Meie riiklikud rahaasutused on katsunud krediitide määramisele teatawas mõttes piirid panna, aga et meil üldine meeoleolu alati krediitide kitsendamise wastu on olnud, siis pole siin ülemaltähendatud sihis peaaegu midagi ära teha suudetud ja selle tõttu on meil mitmesuguseid krediite kaunis rohkesti määratud, mis muidugi kaudsel teel sisseweo suurenemiseks kaasa

mõjub.“ Edasi öeldakse sama informatsiooni lõpupoole. „Olgugi, et praegusel silmapilgul meie üldine arwamine krediitide tarwidust iseäraliku tähtsusega on alla kriipsutanud, ei ole meil majanduslikult ikkagi mitte wõimalik rohkem krediiti wälja anda, kui selleks wastawaid tagawarasid on. Mitmedki ärid ja ettevõtted, kel tarwilik Eesti markade tagawara puudub, millega wäliswaluutat osta ja sellega sissewedu suurendada, tarwitawad tihtilugu krediiti selleks, et omale wäliswaluutat muretseda. Teistes riikides, kus krediitide andmine meie omast vähem, ei tunta ses suhtes mingisuguseid raskusi waluutas.“

Lõpuks awaldatakse weel soowi, et mõjuwad ringkonnad, kes senni laialist krediitide andmist on nõudnud ja toetanud, loobuksid oma sennisest tegewusest ja arwesse wõtaksid seda, et kui ei ole, siis anda ei saa.

Meie teame väga hästi, mil puhul sarnased informatsioonid tulid, ja et see oli teatud mõttes teetasandamine kitsendamise poole. Kuid, et asi ei parane, hakati väga tõsiselt arwustama ja jõuti otsusele, et seisukord niisugune on, et siin muudatus tulema peab.

Nüüd aga, arwates momendist, mil ülesseatud põhijoontele wastawalt tegutseda hakati, on tekkinud tugew wastuseisimine. Ei wõiwat krediite karpida siit ega sealt. Mina aga arwan, et kui raha on sinna antud, kus tema kahju toob, mitte üksi olewikus, waid ka edaspidi kahju tooks, siis tuleks ta sealt tingimata tagasi nõuda. Lugupeetud rkl. härra Luur tähendas siin, et üksikud ettevõtted. Narwas, eriti aga kalewiwabrik, väga hästi töötawad, sellest hoolimata, et siina krediite ei ole antud. Ma wõiksin siin niipalju juurde lisada, et nende andmete järele, mis minul olemas, on peaaegu kõik ettevõtted, kes suuri krediite ei saa, kaunis hästi töötanud. Ja kõigesuuremat peawalu, vähemalt sellele ministeeriumile, mille eesotsas mina seisan, on teinud just need ettevõtted, kellele õige lopsakalt krediiti on antud. (J. Piiskar, is.: Ärge siis ärritage ettevõtteid oma krediitidega!) Ma wõiksin öelda, et üks ettevõtte, kellest kaunis tihti juttu on olnud, ja kellele kõigesuuremat krediiti on antud, õige kindlusetalt on töötanud. Töölilistele on tema tööd andnud aastas 6—7 kuu jooksul, ja töölised ei wõi seal ialgi teada, kauaks

nad tööga varustatud on ja millal ilma tööta jäävad. (K. Ast, sd.: Kas härra minister ei võiks neid ettevõtteid nimetada.) Ma ei tulnud mitte selleks siia kõnetooli, et siin üksikuid ettevõtteid ja nende krediite nimetada, vaid mul on teatawad andmed olemas ja nendega mina arvestan üldiselt. (L. Johanson, sd.: Tööminister võiks andmed palkade kohta ette kanda.) Teie, härra Johanson, teate neid väga hästi ja olete mitmel korral ette kandnud, miks hakkab mina Teile neid siin kordama. (L. Johanson, sd.: Siis tuleb otsekohe- sest allikast.) Lugu on nii, et meil on terve rida ettevõtteid, kes praegustes oludes ometi mitte elujõulised ei ole, ja kui nüüd räägitakse tööstuse kängujäämisest, töolistearwu vähendamisest, siis tuleb öelda, et see on öieti kahel põhjusel tulnud. Esimeseks põhjuseks on see, et teatud ettevõtetel oma kapitaali kas sugugi ei ole või liig vähe on, ja teiseks, et nad ei suuda saadustele, mida nad valmistavad, turgu leida. Ka head, täiesti elujõulised ettevõtted, kes isegi krediite ei tarwita, peavad tihti töölisi lahti laskma sel põhjusel, et nemad saadustele turgu ei leia. Kui Lutheri wabrik Tallinnas mõnes osakonnas töolistearwu vähendab, või kuue päewa asemel 4—5 päewa nädalas töötab, siis tuleb see mitte kapitaali puudusest, vaid sellest, et wabrik ei leia oma saadustele, see tähendab kõigele, mida tema produtseerida jõuab, turgu. Kõige sellega tuleb arvestada ja siin ei aita ükski krediit. Ettevõtted, kellel oma kapitaal puudub ja turuleidmiseks võimalusi pole, ei tohiks ometi suuri krediite nõuda, vähemalt mitte niisugusel ajal, kus, nagu öeldakse, „näpu põhja puutuvad“. Nii ei võiks tööliste vähendamist üksikutes ettevõtetes praeguse krediidipoliitika tagajärjeks pidada. Igatahes ei või seda, mis praeguse poliitika läbi üldiselt kätte on saadud, lugeda halvaks tagajärjeks, vaid siin on arenemisega tegemist: Ettevõtted, mis liig suured, mis meie oludele ei wasta, peavad oma töolistearwu vähendama, võib olla, oma tegewuse täiesti lõpetama, ja kuna nende inimeste tarwis, kes selles arenemisprotsessis ilma tööta jäävad, järsku teisi võimalusi olemas ei ole, siis peab riigivõim siin wahele astuma ja tööpuuduse all kannatawatele kodanikkudele toetust, ka rahalist abi

andma. Ma kõnelesin sellest juba kord waremalt ja kui nüüd selles asjas uuesti küsimusi ette seatakse, siis võin ma ainult nii palju öelda, ja seda Wabariigi Walitsuse nimel, et walitsus ei ole siin mitte ühtki sõna rohkem öelnud, kui ta teha võib ja teha tahab. Meil on praegu tööpuuduse vastu wõitlemiseks ja töötööliste toetamiseks kaks abinõu, mis aga mitte kestwad abinõud ei tohiks olla; need on tööde korraldamine riigi poolt, kogukonna ja seltskonna kaasabil ja ka rahalise abi andmine. Nendest ajutistest abinõudest tahame meie lähemal ajal üle jõuda ja töölisi tööpuuduse vastu kindlustada. Sellekohase seaduseelnõu esitab walitsus Riigikogule. (L. Johanson, sd.: Abinõusid on rohkem, kui kaks.) Jah, neid võib ka rohkem olla. Neist rohkematest abinõudest ma kõnelesin alles hiljuti. Võib olla on selgusetus sellest tulnud, et mõnelt poolt arwamist on awaldatud, et meie ikka lubame, aga ei täida. Ma tahaksin küsida, mis suhtes oleme meie oma lubadused töötatööliste toetamiseks, tööpuuduse vastu wõitlemise küsimuses täitmata jätnud. Ma tuletaksin meelde kas wõi suwist tööseisakut Balti puuwillawabrikus. Siin on mul võimalus näidata, et meie oludes ka sel puhul midagi rohkem ära teha ei oleks wõidud, kui meie ära tegime. (M. Martna, sd.: 1. mail panite teie järsku abiandmise seisma, küsimata sellest, kas oli siis töötatöölisi wõi mitte!) Härra Martna, selle küsimuse üle olen ma Teiega, kui ma ei eksi, rääkinud. Võib ju olla, et abiandmise lõpetamine 1. mail mitte kõigeotstarbekohasem ei olnud. Aga abiandmise lõpetamiseks sel puhul ja sel päewal olid siiski väga mõjuwad põhjused, millest ma praegu kõnelda ei taha.

Kui wõtame nüüd tööseisaku Balti puuwillawabrikus, siis kujutan ma asja just sarnases walguses, nagu ta meile teatawaks sai, mis meilt nõuti, mida meie teha wõisime ja mida meie tegime. Minu poole pöörasid töölisteesitajad, teatades, et nii ja nii mitme päewa pärast jääb ettevõtte seisma, ja küsisid, mis mõtlen mina selleks teha, et nemad tööta ei jääks. Selle teadaandmise peale oli minu esimene küsimine: kas teie olete nõus tööle minema, kui walitsus teile tööd muretseb, ükskõik kus see ei oleks, kas maal või linnas. Töölisteesitajad andsid

jaatava wastuse: nemad on nõus tööle minema igalepoole, kuhu neid juhataakse. (M. Martna, sd.: See oli hädasunniline nõusolemine.) Mina ei sundinud neid sarnast wastust andma. Kui wastus saadud oli, hakkasin mina kiire korras seda küsimust lahendama, ja Wabariigi Walitsuse heakskiitmisel kokku leppides teedeministriga organiseerisime tööd Järwe jaama juures nende tarwis, kellel ei olnud võimalik linnast välja minna, ja teisi juhatasime mujale. Minu arusaamise järele läks meil korraldamine hästi ja õnnelikult. Maakonnawalitsused ja linnawalitsused, kelle poole meie telegraafi ja telefoni teel teadete saamiseks pöörasime, saatsid meile teateid, kui palju ja kuhu töölisi tarwis. Meil olid käes isegi talude nimekirjad, näiteks Pärnust ja osalt Wiljandist olid täielikud teated, et sellesse ja sellesse talusse soovitakse niisugustel ja niisugustel tingimistel nii ja nii palju töölisi. Meie saatsime töötahtjaid kohtadele... (L. Johanson, sd.: Kas härra Laarmäni juurde ka?) ...ostsime neile piletid raudteesõiduks. Aga ainult vähesed jäid tööle, teised tulid tagasi ja ütlesid, et nad ei suuda maatööd teha, et tingimised olla rasked. (M. Martna, sd.: Hädasunniline lubamine oli niipalju väärt!) Ütlesid, et tahavad linnas tööd saada. Ja kes tõesti tahtis linnas tööd saada, see ka sai. Ei tulnud minu teada ühtegi juhtumist ette, kus neile tööd ei oleks saanud anda, kes tööd teha tahtsid. Küll aga tuli seda ette, et mõned, keda piletitega warustatud raudteejaama saatsime, seal katsusid piletid maha müüa ja linna tagasi tulla. Mina ei taha sellega üldistada ega mingisugust warju heita tööliklassi peale, waid ainult ära märkida, et igas ringkonnas võib petjaid ette tulla. Kes tahtsid tõsiselt tööle minna, nendele andsime meie töö kätte.

Need on abinõud, mida oleme tarwitanud ja mida ka edaspidi tarwitame, kui Riigikogu wastawa summa eelarwes selleks lubab. Ma tahaksin uskuda, et Riigikogu seda lubab. (K. Päts, põl.: Ostate ikka pileti ja saadate jaama?) Jah, seda teeme ka. (K. Päts, põl.: Pange riigi kulul piletite ülesostjad ka ametisse!) Lugupeetud endine Riigivanem härra Päts, selles küsimuses ei ole Teil ennemalt mitte niisugune arwamine ol-

nud, nagu Teie praegu mõista annate. (K. Päts, põl.: Seda arwamist ei ole mul kunagi olnud, et seda tuleb teha.) Minul on Teiega selle küsimuse üle mõnel puhul juttu olnud, ja laiemate kihtide õiglast rahuldamist üldiselt, ning töötatööliste toetamist eriti, olemasolewate ja võimalikkude abinõudega, ei ole Teie minu mäletamise järele iialgi eitanud. Kui aga meie nüüd ühte või teist teeme, siis öeldakse teatud poolt ikka, see ei ole hea. Näidake, mida siis tahate Teie sel puhul teha, kui tööstus seisma jääb. (L. Johanson, sd.: Tehke seda, mis hea on.) Seda ma tahaksin teada, mis see nende hea on. Põhimõtet kiidetakse, aga kui meie seda teeme, siis on see halb. Halb on krediidide tagasitõmbamine, halb on abiandmine töötatöölistele, halb on töö muretsemine. Mina ei saa tõepoolest aru, mis siis see hea on. (K. Ast, sd.: Pole see asi nii hull.) Härra Piiskar kõneles siin sellest, et hoolékande-alal ei ole midagi ära tehtud. Mina arwan — ja usun, et kõik jagawad seda arwamist, — et praegu on õige raske aeg, aga hoolimata sellest raskest ajast, oleme meie hoolékande-alal mõnegi sammu edasi läinud, just laiemate hulkade ja kehwemate kihtide rahuldamiseks. Hoolimata raskest ajast ehitame meie Tallinna lähedusse maja, mis läheb just kõigekehwemate tarbeks, see on rinnalaste- ja emadekodu. (L. Johanson, sd.: Seda meie surwel.) 24. miljoniline ehitus rinnalaste ja emade tarwis on igatahes üks asi, mida siin maksab meelde tuletada. Samuti awame meie lähemal ajal ka Narwas rinnalastekodu. (L. Johanson, sd.: Härra Luur oleks pidanud seda ammu tegema.) Mina ei tee siin kellelegi etteheiteid. Need on asjad, mis mitte üksnes minu poolt, waid üldiselt heakskiitmist on leidnud. Kuid, võib olla, et nüüdki, kus walitsus nii tarwilikud asutused, nagu seda on rinnalaste- ja emadekodu, awab, leidub poliitikategijaid, kes ütlewad, et ka see on halb. (M. Martna, sd.: Igatahes pahem poolsedakülle itee. L. Johanson, sd.: Kui Eestipanga wastu tormi joostakse, ega siis sellepärast rinnalaste wastu waenulik ei olda.) Noh, härra Johanson, Teie olite waenulik isegi selle puldi wastu. (L. Johanson, sd.: Härra Kornel lõis seda ka täna.

M. Martna, sd.: Tõsiselt oleks ta ka lõhkumise väärt, ta ei kõlba selleks, milleks ta ehitatud.) No mina ei ole siin asjatundja, ei tea sellepärast selle kohta oma arvamist awaldada. Et hoolekande-alal asjad tõesti paraneksid, et meie oma hoolekannet eeskujulikult saaksime korraldada, ... (K. Einbund, põl.: Selles on oma piirid.) ... ka Teie, endine siseminister härra Einbund, olete seda mitmel korral toonitanud, et hoolekande korraldamine väga tarwilik ja tähtis küsimus on, selleks on wastaw eelnõu Riigikogule esitatud. Nüüd aga öeldakse, kuskilt poolt awaldatawat mõju, et hoolekande-seaduseelnõu tuleks seisma panna, see tähendab päewakorralt kõrwaldada. Mina wõin kategooriliselt öelda, et Wabariigi Walitsusel seda kawatsust ei ole, walitsus näeks heameelega, et hoolekandeseadus lähemal ajal wastu wõetaks ja teostamisele wõiks tulla. Ma ei taha uskuda ka neid tähendusi, nagu oleks kuskilt poolt, — nimelt tähendati siin paremalt poolt, katseid tehtud hoolekandeseadust maha matta. Nii selgub, et neis küsimustes ja nõudmistes ei ole midagi sarnast, mida praegune Wabariigi Walitsus ei oleks katsunud lahendada ja mis ei seisaks Wabariigi Walitsuse töökas.

Mis eluasemeküsimusesse puutub, ... (K. Einbund, põl.: Kuidas jääb tööliste pensioniga?) ... — ah seda Teie, härra Einbund, soovite minult teada. Selles asjas seati ka warem küsimine üles. Mina seletasin siin juba riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioniseaduse läbiwaatamise puhul, et walitsus wõimalikuks ei pea selle seadusega ka tööliste pensioniküsimust ära otsustada, ja seda mitmel põhjusel. Üheks suureks põhjuseks oleks nimelt see, et pensioniseadus hoopis teistel alustel wälja on töötatud, mis täidesaatwatele organidele wõimalust ei anna töölisi selle seaduse alla wiia. Teiseks tuleb arwesse wõtta seda, et tähendatud seadus ei puuduta mitte üksi riigiteenijaid, waid ka omawalitsuste teenijaid. Meie ei pidanud wõimalikuks praegusel ajal omawalitsustele niisuguseid koormaid peale panna, mille kandmine raske. (L. Johanson, sd.: Aga omawalitsused ise tahtsid!) Waadake, härra Johanson, Teie ütlete, et omawalitsused seda tahtsid, aga mina ütlen, et nad seda mitte ei tahtnud.

(L. Johanson, sd.: Siis teen ma ise järelduse, sest omawalitsused olid nõus. K. Päts, põl.: Omawalitsused tahtsid riigi kulul.) Ärge järeldage, Teie järeldused wõiwad wahest ka ekslikud olla. Aga edasi ütlesin ma juba sel puhul, ja tõendan seda ka praegu, et mis puutub nendes riigi ette wõtetesse, kus töölisel riigile sama tarwilikud on, kui ametnikud, siis esineb nende kohta Wabariigi Walitsus Riigikogule täiendawa nowelliga. (J. Piiskar, is.: Millal?) Kui see seaduseelnõu juba walmis ja Wabariigi Walitsuse laual oleks, ka siis ei saaks ma päewa nimetada, millal ta Riigikogusse tuleb. Wastawa eelnõu wäljatöötamine on igatahes käsil, ei wõi aga ette öelda, kui kiirelt see töö läheb. Kuid pean ütleva, et ta esimese tähtsusega ülesannete reas seisab ja Wabariigi Walitsus seda küsimust rutuliseks peab. Sellepärast leian, et ka selles küsimuses õieti mingisuguseid lahkuminekuid minu ja Riigikogu wahel tulema ei peaks, seda enam, et omawalitsuste tööliste küsimusest mitte nii tõsiselt ei kõnelda, kui sellest alguses kõneldi. Edasi, mis puutub eluaseme- ja popsideküsimusse, siis on see wana küsimus. Endine walitsus wõttis selle lahendamise oma töökawasse ja praegusel walitsusel ei olnud tarwis seda küsimust eriti alla kriipsutada ja sellest kõnelda, sest see oli iseenesest selge. Mina wõin aga siin öelda Wabariigi Walitsuse nimel, et põllutööminister täna Wabariigi Walitsuse koosolekul teatas, et wastaw seaduseelnõu jõuab Riigikogusse käesolewa aasta lõpul. Kui teie jälle päewa küsite, siis ei saaks ma seda teile öelda. (J. Piiskar, is.: Kui Teie aasta ütlete, ega see täpne ei ole!) Härra Piiskar, ega Teie ka igakord täpne ei ole. Mina olen püüdnud wõimalikult täpne olla ja täita, mida olen lubanud.

Härra Piiskar kõneles siin veel elukallidusest, I järgu tarbeainete tollide alandamise wadjadusest. Rahaminister on mitmel puhul seletanud, mis otstarbel tollide tõstmine ette wõeti. Ta on ühtlasi öelnud, et, wõib olla, nende küsimuste lahendamisel mõnesuguseid wigu ette on tulnud, mida aga on wõimalik parandada. Walitsuses on tollideküsimus praegu rewideerimisel ja üksikute tollide alandamine, eriti I järgu tarbeainete pealt, ei ole mitte sarnaseks küsimuseks, mille juures Wabariigi Walitsus takistusi teeks. (L.

Johanson, sd.: Seda maksab juba kuulata!) Kuid ma ütlen, et Wabariigi Walitsus näitab igatahes ära, mikspärast ühe wõi teise tolli tõstmine tarwilik oli, ja kui alandamine wõimalikuks peetakse, siis selleks takistusi ei ole.

Edasi peatas rkl. härra Piiskar paljude küsimuse juures. Walitsus teab, et Riigikogu käesolewa aasta eelarwe läbiwaatamisel soowiawalduse wastu wõttis, et Wabariigi Walitsus riigiametnikkude ja -teenijate palkade küsimuse tõsiselt kaalumisele wõtaks, eriti alamate ametnikkude palkade kõrgendamise. Wabariigi Walitsus on seda küsimust mitmel puhul kaalunud, kuid nii hädatarwilikuks ei ole ametnikkude palkade kõrgendamist walitsus mitte pidanud, et tarwis oleks olnud seda küsimust lahendada enne seda, kui ei ole käes selge ülewaade meie tulewase eelarwe kohta. Praegu, mil eelarwe alles kokkuseadmisel, ei wõi Wabariigi Walitsus mitte öelda, kas ülejääki on, wõi tuleb puudu jäägiga tegemist teha. Et wõimalik oleks seda tahtmist, mis ühtlasi Wabariigi Walitsuse tahtmine on, täita, nimelt riigiametnikkude palkasid tõsta, selleks püüab walitsus koosseise kokku tõmmata nii palju, kui see wõimalik on. Selles küsimuses tuleb aga ettevaatlikult toimendada, sest ei ole mitte kerge nii raskel ajal inimesi lahti lasta. Nii ei wõi mina praegu Wabariigi Walitsuse nimel öelda, et riigiametnikkude palkade tõstmine juba nüüd wõimalik oleks. See küsimus on kaalumisel, tahtmine on olemas ja lõpuotsuse saab Wabariigi Walitsus anda siis, kui eelarwe arutamisele tuleb, praegu aga mitte.

Sellega olen puudutanud wist kõiki neid küsimusi, millest kõneles lugupeetud rkl. härra Piiskar ja mille kohta ta tahtis Wabariigi Walitsuse seisukohta teada saada. Ühtlasi pean ütleva, et minu teada pidid Wabariigi Walitsuse seisukoht Riigikogule juba teada olema, sest alles hiljuti kõnelesin mina pensioniseaduse täiendamisest, erinowelli wäljatöötamisest, tööpuudusest, selle wastu wõitlemisest, samuti ka hoolekande korraldusest ja seadusest ja seda mitte oma nimel, waid Wabariigi Walitsuse nimel.

Juhataja **L. Raudkepp**: Et Riigikogu juba 2 tundi on töötanud, kuulutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.15 min.

Pärast waheaga jätkub koosolek kell 8.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mulle on waheajal minu esimese märkuse suumas püüud selgeks teha, et mina eksinud olen. Selle lausega, nagu ta siin kirjutatud on, ei olewat seda mõeldud, nagu mina seda seletasin. Mina olewat teda tõepoolest nõnda öelnud, nagu ta kiirkirjas kirjutatud, olgugi, et minu lausete ehitamise tunne selle wastu protesteerib. Mainitud lausest ei tulewat lugeda, et raha meie poolt on Moskwas saadetud, waid see lause tähendawat siiski seda, et Moskwas raha siia on saadetud. Kui lugu tõesti nõnda on, kui mina nii olen rääkinud, ma ei kirjutanud ju oma sõnu ette täht-tähelt, ka ei ole minu kõne mul meeles. Siiski on mul aga enese wabandamiseks öelda, et kirjamärke — interpunktsiooni — ei saa kõneleja mitte öelda, kuid kirjamärgid on aga mõttest arusaamiseks väga tähtsad! Kui mina enne eksisin ja austatud neiusid ja väga austatud ajakirjanikka oma märkusega ärritanud olen, siis palun andeks anda. Väga wõimalik, et ma olen eksinud, olgugi, et seda tunnet mul enesel küll ei ole.

Mina tahtsin aga peale selle härra minister Kaarna kõne kohta mõne ääremärkuse teha. Ma hakkas sellest peale, et meie siitsiwabrik on väga sagedasti seisnud, ja kui ta suwel jälle on seisnud, siis on härra minister wõi tema abi wõi keegi muu töö-hoolekandeministeeriumist tööliste käest selle lubaduse saanud, et nemand igale tööle lähewad, mis aga neile kätte juhatakse. Mina ei taha töö-hoolekandeministeeriumi ametnikka, weel vähem aga härra ministrit selles süüdistada, et siin eksiteed on käidud, olgu küll, et siin eksiteed käidud on. Meie töö wahetalitus on ikka weel päris arenemata seisukorras, nii et see arusaadaw on. Minu arust on see talituswiis, kui me siitsiwabriku tööliste käest lubaduse wõi ausõna wõi allkirja wõtame, et nemand igale tööle lähewad, mis meie neile juha-

tame, ekslik. Meie ei wõi neid ometi näiteks müüritööle juhatada, see on isenesest arusaadaw, et nad seda tööd ei oska teha. Mina toetan oletuses ka selle peale, et niisugune tööle juhatamine ei ole meile sugugi kasulik. Mina arwan, et meie töö-hoolekandeminister vähemalt tööjaotamisega ja nõndanimetatud Taylor'i süsteemiga tuttav peaks olema. Selle süsteemi järele walitakse inimesed wälja kindlate meetodide järele, arwesse wõttes nende erioskust ja loomuosawust. Kui aga sitsiwabriku töölised ükskõik missugusele tööle saadetakse, siis ei ole siin ometi enam juttugi Taylor'i süsteemist. — Juhin teie tähelepanu ühe juhtumise peale, sõjaajal, — kas ma tohin öelda — Shweitsis? Kui kaitsewäelased sealgi ridadesse kutsuti, olid linnainimesed wäga sõbralikud ja ütlesid: „Noh, las minna peale mehed maalt oma töö juurest ära, meie läheme linnast nende perekondadele appi!“ Ja läksidki. Läksid üliõpilased, wanemad kooliõpilased, jne., üldse isikud, kellel linnas oma tööd ei olnud, ja hakkasid maal tööle ainult korteri ja leiwa eest. Pärast aga kuuldi, et maainimesed panid käed risti ja ütlesid, et „ärge tulge meile appi ühtegi, meie saame oma jõuga ka hakkama!“ Seda tegid maainimesed nimelt sellepärast, et nad aru said, et see abijõud, mis neile nii odawasti pakuti, sugugi kasulik ei olnud — ei tasunud sööki ega korteritki ära!

Niisama on lugu ka niisuguse lubaduse wõtmisega, et tööline peab minema igalepoole, kuhu ta saadetakse. Kui näiteks Genfis kord tööpuudus oli ja uuritööliste pakuti kiwilõhkumist wõi midagi sellesarnast, siis ei tulnud sellest midagi wälja. Genfis saadi sellest aru ja organiseeriti paberikottide ja kirjute laternate kliisterdamine, — sellega said uuritöölised hakkama. (S e g a n e w a h e l h ü e B. Oja, tõer. poolt.) Ma ei saanud aru, mis Teie ütlesite, härra Oja, jään sellepärast wastuse wõlgu.

Kui meie wabrikute sagedase seismajäämise põhjuseks nimetatakse turgude ja krediitipuudust, eriti Balti puuwillawabrik olla ikka turgudepuuduse pärast seisma jäänud, olgugi, et mina wastupidist olen kuulnud, nimelt, et Balti puuwillawabrik krediitipuuduse pärast olla pidanud seisma jääma, kuid oletame, et tema turgudepuudusel seisma jäi, mikspärast siis sarnasel korral ikka just tööline see kõigeäärmise kahju kannataja peab

olema? Teistes maades, kus nõndanimetatud kollektiivlepingud ehk ühised palgalepingud juba seaduslikult kaitstud on ja mis töölisliikumise läbi juba traditsioonilisteks on muutunud, ei tule seda ette, et kui wabrik jääb seisma, siis töölised waadaku läbi sõrmede! Ma juhin tähelepanu selle peale, mis mullu juhtus, ja mille üle meie siin kõnelesime ja ka ajalehtedes kirjutasime, et Kärkla wabrikul ei olnud küttepuid, wabrik jäi seisma, ja töölised ei saanud palka. Noh issake, öelge, kas see on üks wabandaw põhjus? Kas see on wabandaw põhjus, et küttepuid otsa lõppesid? Meil ei ole ju töölistenõukogu, kes tööliste poolt walitud oleks ja nii laialise õiguse omaks, et seda kontroleerida, kas wabrikul on küllalt küttematerjaali wõi mitte! See peab ometi wabrikujuhatuse hooleks jääma. Kuid niisugusel korral tööd seisma jättes ei ole kuidagi õigustatud töölistel kahju saada lasta. Siis oli mul weel üks näide. Aseri wabrik jäi seisma ümberehitamise pärast. Ma olen küll kuulnud, et töölised seal edasi elasid, sest et neil maalapikene oli ja neil sellepärast wälja rännata ei tulnud. Kuid ka sealt öeldi, et wabrik jääb seisma krediitipuuduse pärast ja saadeti tööliste saatkond Tallinna krediiti wälja nuruma. Ometi oli põhjus see, et seal ahjusid ja küttekoldeid tuli ümber ehitada. (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Seda tuleb ette mitte ainult ühel aastal, waid seda sünnib igal aastal.) Aga seda ei tohi siis mitte teise sildi all teha, siis peab otsekohe ütleva, et waja on ümber ehitada, ja et ei saa sel ajal tööd teha! Kui wabrik ümberehitamise ajal remondi- ja muid kulusid peab kandma, siis peab ka sellepeale mõeldama, et nende tööliste saamatajäänud palk peab ka enam-wähem paratamatute kulude hulka kuuluma, mis niisuguse töödanduse tegewusespidamiseks tarwilik. Need on märkused, mis mina tahtsin tähendada ja mina loodan, et härra minister õige kaua weel omale kohale jääb ja et töö-hoolekandeministerium enam sitsiwabriku töölistelt sõna ei wõta, et nad igasugusele tööle peaksid minema.

H. Laretei (dmb.): Asumikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate nimel sõna wõttes ei taha mina peatada terwe meie majanduspoliitika programmi juures. Omal ajal kui see wiimasel kor-

ral siin arutamisel oli, juhtisime Wabariigi Walitsuse tähepanu teatud seisukohtade peale, ja meie rühmal ei ole põhjust olnud neid ümberkaalumisele võtta. On teatud asjaolud olemas, mis isegi tõendawad, et need seisukohad õiged on olnud. Tahaksin täna puudutada ühte küsimust, mille juures meie arwates Wabariigi Walitsus liig optimistlikult asja peale on waadanud, ja kui tema seda optimistlikku waadet aluseks wõtab, siis ei wõiks meie arwates tagajärg just mitte wäga hea olla. Teiseks tahaksin meie seisukohta awaldada selle küsimuse kohta, mida härra rahaminister nii tähtsana Riigikogule esitas: nimelt kullakatte küsimuse kohta. Härra rahaminister põhjendas teatud paranemist meie majanduslikus seisukorras peasjalikult kahe asjaoluga: rahakursi paranemisega ja kaubabilansi aktiivseks muutumisega. Esimese põhjuseks olla olnud peasjalikult deflatsioon, waloriseerimine ja krediitide tõusuhoo wähenemine, sest nagu härra rahaminister seletas, ei ole krediitide piirata jõutud. Teiseks põhjuseks olla tollipoliitika ja import-krediitide kinnitõmbamine.

Mina katsusin selgitada meie kaubabilansi aktiivseks muutumist ja ülewaaadet saada wäliskaubanduse kohta 3 aasta jooksul ja seadsin selleks mõned diagrammid kokku. Kui meie neid diagramme waatame, siis peab küll ütleva, et meie kaubabilans ei näita mingisugust aktiivseks muutumise tendentsi. Käesolewa aasta sissewedu teeb needsamad tõusud ja langused läbi, mis eelmistel aastatel aasta algusest kuni juunikuuni ja on umbes sama suur arwuliselt. Aga wiimase kahe kuu jooksul on wahe märgata, ja see wahe ei konstateri mingisugust sisseweo languse tendentsi, waid näitab teatud närwilikkust meie sisseweo alal. Nimelt on maikuul, nagu ka läinudki aastal, meie sissetulekud kulminatsioonini jõudnud. Läänud aasta maikuul oli sissewedu 1.087 miljonit, käesolewal aastal on tema langenu 1.035 miljoni peale. Juunikuus on see summa langenu 642 miljoni peale käesolewal aastal, 812 miljoni wastu läänud aastal. Kuna läänud aastal juulikuul sissewedu wähenes, nagu ka üleminewal aastal 812 miljoni pealt 726 miljoni peale läänud aastal ja 655 miljoni pealt 532 miljoni peale üleminewal aastal, tõusis käesolewal aastal sissewedu 642 miljoni pealt 977 miljoni peale. Nii et

õige suur hüpe ülespoole on saadud: peaaegu maikuu kulminatsiooni punktini. Augustikuul on sissewedu langenud. Sellest järeldada, et meie sissewedu on paranemise tendentsi näitama hakanud, seda see diagramm küll ei luba. Kui meie wõtame arwud, siis näeme, et esimese kuue kuu jooksul läänud aastal sissewedu on olnud 4.238 miljoni eest, kuma käesolewal aastal samal ajal see summa ulatab 4.122 miljonini. Wahe on umbes 100 miljonit. Andmeid kõiki kokku wõttes 8 kuu eest saame wahe suurema, kuid mitte wäga suure. Läänud aastal on 8 kuu jooksul sisse weetud 5.922 miljoni eest, käesolewal aastal aga 5.658 miljoni eest.

Arwesse wõttes läänud aasta ikaldust, mis oma mõju awaldab ikka järgnewa aasta esimese poole kaubabilansi peale; arwesse wõttes seda, et meie ikaldust arwatakse umbes 15% peale ja arwatawasti ta wähem ka ei ole, sest andmete põhjal, mis statistika keskbüroo poolt kogutud, on terawilja wähenemine wäiksem, kuna loomatoidu alal on puudujääk palju suurem, umbes 28%, — ja karjasaadused moodustawad meil kõigetähtsama osa põllumajandus-saaduste wäljawaest — siis ei saa öelda, et 15% ikaldust oleks liialdatud; tähendab: kui arwame seda, et meil ikaldusaasta tagajärjel 15% põld wähem wälja andis kui eelmisel aastal, siis peab küll, wõrreldes sisseweo andmeid, ütleva, et nad näitawad õieti halba pilti. Arwesse wõttes läänudaastast ikaldust ja seda, et rahapuudus juba õige tuntawalt äriilmas ilmsiks tuli, peaks sissewedu õieti 15% wähem olema, kui läänud aastal. Tegelikult näeme aga, et see wahe läänud aasta ja käesolewa aasta wahel on wõrdlemisi õige wäikene. Peab weel ütleva seda, et tollipoliitika, õieti tollide tõstmise mõju kaubabilansi peale ei ole sugugi märgata. Ei saa sugugi käesolewa aasta sisseweo põhjal öelda, et nende ainete, mille tollid on kõrgendatud käesolewal aastal, sissewedu oleks wähenenud. Ei saa konstaterida ka wastupidist, kuid on üksikuid tundemärke üksikute ainete kohta olemas. Igatahes, kindlalt wäljakujunenud mõju meie sisseweo diagrammid ja statistilised andmed küll ei näita. Nii et tolli korral awaldatud wäide, et meie tollide tõstmise juures peaksime õige ettewaatlikult talitama, — sest elukalliduse peale mõjub see tingimata ja on oma mõju järele awaldanud, — on igatahes kinnitust

leidnud. Ümber lükanud teda meie käesolewa aasta kaubabilans ei ole. Ka mitte väljaweo alal ei ole midagi silmapaistwat, mis lubaks oletada, et meie suure ülekaalu saame aktiiviteedi mõttes. Peab ütleva, et 1922 a. on olnud meil kolm kuud, kus kaubabilans on aktiivne olnud, kuna terve aastane kaubabilans passiivseks on jäänud. Läänud aastal aktiivset kuud ei olnudki, kuna passiivsus oli õige suur. Ka käesolewal aastal, ehkki wähe wähem, on passiivsus järjest suurenenud. Weel selgema pildi saame siis, kui waatame, mis alal siis õieti see väljaweo tõus on sündinud. Meie näeme, see on sündinud põllumajanduse arwel, mis on arenenud peaaegu täiesti iseseiswalt ja waewalt saab öelda, et wiimasel ajal saadud krediidid niipalju oma mõju oleksid saanud awaldada, et selle tõttu otsekohe väljaweo suurenemist ette oleks näha. Põllumajanduste väljawedu jälgides mitme aasta jooksul, näeme, et seal täiesti kindel tõusew tendents on. Nagu mina juba ennemalt tähendasin, on siin tendents sarnane, et tema ülekaalu hakkab wõtma tööstussaaduste väljaweo üle. Siin selles väljaweos ei ole mingisuguseid äkilisi murranguid olnud, waid see läheb õige loomulikku rada.

Kokku wõttes peab konstateerima esiteks seda, et meie kaubabilansis ei ole mingisugust kindlat paranemise tendentsi, et ta on, wõib öelda isegi, halwem mullusest sisseweo alal, ta näitab wiimastel kuudel eriti suurt närwilikkust, ja tollipoliitika oma mõju nähtawasti kaubabilansi peale awaldanud ei ole. Rahakursi paranemise põhjuseks luges härra rahaminister deflatsiooni, waloriseerimise ja krediitide tõusu wähenamist. Seda ei saa ka eitada. Peaasjalikult deflatsiooni tõttu on meie rahakurs paranema hakanud ja õieti waloriseerimine on peale puht-psüholoogilise mõju, oma mõju awaldanud ka deflatsiooni mõttes. Kuid siin on siiski ilmunud sellejuures eitawad nähtused ja eitawad nähtused wõiwad wäga halbu tagajärgi awaldada meie majandusliku produktiooni kohta. Peab ütleva, kõik need abinõud, mis Wabariigi Walitsuse poolt ette on wõetud, ja peaasjalikult krediitide tõusuhoo wähenamine, awaldawad kindlat mõju meie tööstuse peale. Meie arwates ei ole see mõju kaugelt weel oma kulminatsiooni punktini jõudnud. Meie arwates

süweneb tööstuskriis ja depressioon edasi weel teatud aja, ja kui meie seda weel kunstlikult süwendame deflatsiooni poliitika näol, siis wõib ta lõppude lõpuks kardetawaks saada. Meie arwates, ei ole õige deflatsiooni teel walutatagarasid koguma hakata kullakatte jaoks sel ajal, kui walitsemas on depressioon. (Rahaminister O. Strandman: Seda ei ole keegi arwanud.) Härra rahaministri seletustest paistis wälja, et meil esimesejärgu tähtsusega on walutatatte küsimus ja sennised teed on näidanud... (Rahaminister O. Strandman: Aga mitte deflatsiooni kaudu, seda ei ole ka kunagi tehtud.) Minu teada ei ole härra rahaministri seletustest teist järelust wõimalik teha.

Meie arwates peaks sel ajal, kui majanduslik depressioon walitseb, kõik wabanewad summad, mis ühelt wõi teiselt poolt kogunewad, kasutama selleks, et produktiooni ja eriti eksportproduktiooni suurendada, ja selle kaudu parandada meie kaubabilansi ja luua seda olukorda, mis lubab neid tagawarasid koguma hakata, mis kullakatteks tarwis on. Mitte sel ajal ei tule aga luua neid kullakatteks, kui depressioon weel olemas on, waid need summad tulewad ära kasutada selleks, et luua paremat olukorda, soodsamat seisukorda, mis aitaks neid tagawarasid koguda, millest kullakate loodaks. Praegune silmapilk, meie arwates, ei ole selleks mitte soodne.

Juhataja L. Raudkepp: Kõnelejate nimekiri on läbi. (K. Wirma, sd.: Kas ei saaks teada, missugused ülemineku-wormelid on sisse antud.) Sisse on antud järgmised ülemineku-wormelid: Rkl. Jürna poolt, mille ettepanija juba kord ette luges, ja kuna temas mõnitawaid sõnu Riigikogu kohta ette tuleb, samuti ka Wabariigi Walitsuse kohta haawawaid ütelsi saladub, siis ei saa see hääletamisele tulla. Rkl. Juhkam'i poolt on tulnud järgmine lihtülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates rahaministri ettekande riigi majandusliku seisukorra üle, läheb päewakorras edasi“.

K. Einbund'i ülemineku-wormel: „Arwesse wõttes: 1) et Wabariigi Walitsus on oma majanduspoliitilise programmi ja tegewuse rajanud ühekülgsale rahaliikumise korraldamisele wõi margapoliitikale,

nagu rahaminister ise ütles, hoopis warju jättes majanduspoliitika kui terwiku; 2) et Eesti rahwa heaolek ja Eesti marga kindlus ei olene seewõrd ülaltähendatud wiisilise rahaliikumise korraldamisest, kuiwõrd meie rahwamajanduse, eesrinna põllumajanduse warade ja tööwõimaluste loomisest; 3) et rahaminister lubas, nagu esinemisest selgus, oma sennisele poliitikale täielikult kindlaks jääda ja kuna ükski kõnelejatest ei ole sennist poliitikat õigeaks pidanud, leiab Riigikogu, et majandusministri tegewus ei wääri rahulolemist, ja läheb päewakorras edasi“.

Sõna on korra kohta rkl. Wirma'.

K. Wirma (sd.): Praegu on esitatud uus ülemineku-wormel. Teen ettepaneku määrata weerandtunniline waheaeg, et oleks wõimalik seisukohta wõtta ja wahest weel uusi wormelid esitada.

Juhataja **L. Raudkepp**: On ettepanek tehtud määrata weerandtunniline waheaeg. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawana muusga wastu wõetud. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 9 õhtul.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 10.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu jätkab tööd. Wahepeal on sotsialistlikkude rühmade nimel järgmine ülemineku-wormeli ettepanek sisse tulnud. „Ära kuulates rahaministri ettekande majandusliku seisukorra kohta, pooldades Wabariigi Walitsuse püüdeid Eesti margakursi stabiliseerida ja kindlustada ja silmas pidades Wabariigi Walitsuse seletusi pensioniseaduse riigiasutuste ja ettewõtete tööliste peale laiendamise kohta; tööpuuduse wastu wõitlemise ja selleks tarwilikkude summade eelarwesse wõtmise kohta; eluaseme- ja popsideküsimuse lahendamise kohta; riigiasutuste tööliste ja teenijate palkade tõstmise ja eraasutuste tööliste palgaolude parandamise kohta; esimesejärgu tarbeainete tollide alandamise kohta ja hoolekande-seaduse maksmapanemise kohta, tunnistab Riigikogu Wabariigi Walitsuse kawat-

suste peatse teostamise eelähendatud aladel tarwilikuks ja läheb päewakorras edasi“. Siis anti warem sisse rkl. Einbund'i poolt ülemineku-wormeli ettepanek. Kas soowitakse, et ma weel kord herra Einbund'i ülemineku-wormeli ette kannan? (Hüüded: Jah!)

Juhataja **L. Raudkepp**: (kannab ette rkl. Einbund'i poolt esitatud ülemineku-wormeli.)

Peale selle on rkl. Juhkam'i poolt esitatud lihtülemineku-wormel. Ülemineku-wormeli, mis esitatud rkl. Jürna poolt, ei saa ma juba nimetatud põhjustel ette kanda ja sellega ei tuleks see hääletamisele. Nii et jääks kolm ülemineku-wormeli. Hääletamise järjekord oleks järgmine: esmalt tuleb hääletamisele laiemal ulatusel ettepanek rkl. Einbund'i poolt ja siis sotsialistlikkude rühmade ettepanek ja wiimaks lihtülemineku-wormel. Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma luban edasi anda need põhjused, mispärast meie rühm selle wormeli esitas ja seda oma hääletamisega toetab: esiteks sellepärast, et meie algusest saadik oleme asunud neil seisukohtil, mis meie poolt esitatud wormel sisaldab ja sellepärast ka, et iseäranis augustikuul rõhutasime eriliselt kõiki wormelis märgitud seisukohti. Teiseks sellepärast, et kõik kõnelejad, kes esinenud kõigist rühmadest, ei ole walitsuse majanduspoliitikat heaks kiitnud, sealjuures awaldades mõtet, mis meie wormel sisaldab. (Naer. H. Bauer, krst.: Õige hea luulewõim on Teil!) Kõik kõnelejad alates herra Martna'ga ja lõpetades rkl. Laretei'ga awaldasid sellekohaseid mõtteid. (J. Piiskar, is.: Kus siis Teie omad seisukohad on, kus niisugune surimuri wälja tuli.)

Lõpuks kinnitame teatud rahuldustundega, et Riigikogu otsustades kõnelejate järele kõigist rühmadest, on sennise majanduspoliitika wastu igatahes täiesti arwustawa seisukoha wõtnud.

Juhataja **L. Raudkepp**: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Jaakson'il.

J. Jaakson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Demokraatliku liidu ni-

mel teatan, et demokraatlik liit hääletab lihtülemineku-wormeli poolt. Ülemineku-wormel, mis on esitatud sotsialistlikkude rühmade poolt, toonitab ainult ühte külge majanduselus — sotsiaalseid reformisid. Riigi majanduselu on aga palju laiem ja mitmekesisem, ning sellepärast on see wormel ühekülgne. Demokraatlik liit on täielikult selle poolt, et wastawalt riigi majanduslikule jõukusele tulewad kindlasti ja kiires korras läbi wiia tarwilikud sotsiaalsed reformid, wälja andes wastawad seadused, kuid liit ei saa hääletada selle wormeli poolt, sest et see wormel täiesti kõrwale jätab kõik teised riigi majanduselu küljed.

Juhataja L. Raudkepp: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Juhkam'il.

M. Juhkam (töer.): Olles sisuliselt sotsialistlikkude rühmade poolt esitatud ülemineku-wormeli poolt, peame tarwilikuks siiski lihtülemineku-wormeli poolt hääletada, kuna Wabariigi Walitsus Riigikogule teatawaks tehtud kawatsused on oma töökawasse wõtnud.

Juhataja L. Raudkepp: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhsw): Rahwuslik wabameelse partei Riigikogu rühmal, kui demokraatliku liidu ühel osal ei olnud kawatsust esineda soowiawaldustega rahaministri erakorralise teadaande puhul, samuti kui ei olnud seda kawatsust ka demokraatlikul liidul kui terwikul.

Et aga täna meie mõlemast naaber-rühmast, demokraatlikust liidust, on esinenud, seal hulgas ka rahwaerakonna esitaja härra Kornel, kes Wabariigi Walitsuse majanduspoliitilise tegewuse terawa arwustuse alla on wõtnud ja demokraatliku liidu seisukohtadelt oma nõudmistes kaugemale on läinud, siis ei saa nimetamata jätta, et kui meie esinenud ei ole, siis mitte sellepärast, nagu kiidaksime meie kõik, mis praegune walitsus teeb, oma waikimisega heaks. Ka meil oleks mõndagi öelda walitsuse üksikute sammude puhul... (J. Temant, põl.: Aga ei julge!) ...riigi majanduselu raskuste kõrwaldamisel, sammude puhul, millest mõnigi oleks wõinud astumata jääda, mõni teine — ehk teisiti astunud saada, — kuid leiame, et walitsust toetawatel

rühmadel oma deklaratiivsete näpunäidete tegemiseks ka teisi teid on, kui arwustus Riigikogu kõnetoolilt. (J. Temant, põl.: Kuulge, aga kuulge! Keskekt: Õige!)

Teiseks leiame meie, et praeguse walitsuse majanduspoliitilise tegewuse üldised sihtjooned on õiged olnud selle walitsuse lühikese ametisolemise ajal, ja et sellepärast üksikud vähemad teisiti astunud sammud ei tohiks kunagi põhjust anda walitsuse majanduspoliitika hukkamõistmiseks terwes ulatuses, kui majanduspoliitilise tegewuse suun õige on, kui see tegewus õiges suunas alles arenemas on. Seda kõike arwesse wõttes, toetab rahwuslik wabameelse partei Riigikogu rühm endiselt praegust Wabariigi Walitsust ja hääletab lihtülemineku-wormeli poolt.

Juhataja L. Raudkepp: Hääletamisele tulewad esiteks motiiveeritud ülemineku-wormelid, neist esimesena see, mis laiemal ulatusega, mis esitatud rkl. Einbund'i poolt. (Hääletatakse.) Nähtaw enamuse on wastu, seega on see ülemineku-wormel tagasi lükatud. Teisena tuleb hääletamisele teine motiiveeritud ülemineku-wormel, vähemal ulatusega, ette pandud sotsialistlikkude rühmade poolt. (Hääletatakse.) Enamuse on wastu, seega on ülemineku-wormel tagasi lükatud. (Hüüded: Äralugeda.) Soowitakse häälte äralugemist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt 18 häält, wastu — 44 — seega on ülemineku-wormel tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb lihtülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. (K. Ast, sd.: Niiwiisi ikka poliitikat ei tehta. L. Johanson, sd.: Nüüd hakkawad wihmaussid poliitikat tegema.) Palutakse häälte äralugemist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt 39 häält, wastu 36 — seega on ülemineku-wormel wastu wõetud. (Hüüded: Sedelitega hääletada!) Soowitakse sedelitega hääletamist — palun sedelid wälja jagada. Kes lihtülemineku-wormeli poolt on — palun kirjutada „poolt“, kes wastu — „wastu“. (Hääletatakse.) Palun kõik sedelid ära anda. Kas määratakse sedelite lu-

gejaid. (Wahelhüüe: Juhatus!)
Palun juhatusel liikmeid asuda sedelite lugemisele. Hääletamise tagajärjed on järgmised: lihtülemineku-wormeli poolt on 41 häält, wastu — 35, erapooletuid — 5, seega on lihtülemineku-wormel wastu wõetud. (Paremalt poolt: Sotsialistid, sotsialis-

tid... — H. Bauer, krst.: Lõpetada.) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11 õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **L. Raudkepp.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**

Abisekretäär **J. Wain.**

